

Dit is "Toestanden" van
16 september 1988
1ste jaargang nr. 1
U vindt ons in de kiosk en
betere boekhandel
voor 50F
Abonnementsvoorwaarden
staan op blz. 31
en de inhoud op de
achterkant
ons afgiftekantoor is
Brussel X

U had het al begrepen
bij het bekijken van deze
voorpagina:
"Toestanden" is een blad
voor lezers,
niet voor doorbladerende
melkijzers,
een blad met evenveel
aandacht
voor politiek
als voor cultuur

Toestanden

NIEUW PROGRESSIEF EN PLURALISTISCH WEEKBLAD

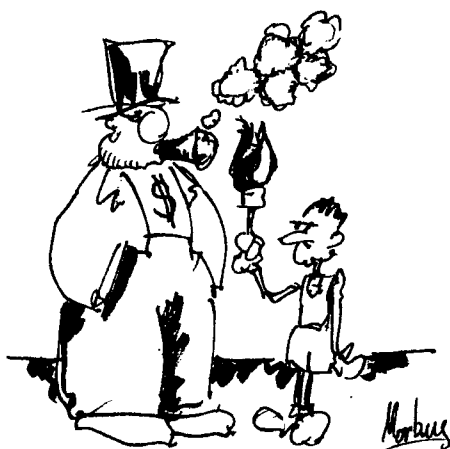
De dollars geteld, de orde hersteld, de spelen kunnen beginnen

Ook al wint William Van Dijk geen medaille, we zullen vele gelukzalige uren voor het kleine scherm doorbrengen. "Deelnemen is toch belangrijker dan winnen" en "de sport bevordert de vriendschap tussen de volkeren". De politieke naïviteit van de Olympische beweging is legendarisch. Zuid-Korea kiezen en terzelfdertijd beweren dat sport en politiek niets met elkaar te maken hebben, is dom en cynisch. De volgende spelen in Chili?

De spelen zijn big business. Hoeveel Olympische spelen kosten en opbrengen wordt zelden berekend. Zoals kunst zou sport zich onttrekken aan dat soort utilitaire vraagstellingen. Sport is spannend en mooi en grensverleggend en kan niet gereduceerd worden tot vulgaire kostenbaten-analyses. En toch...

In 1972 werden de zomerspelen in Munchen georganiseerd. Een nieuw stadsdeel werd gebouwd, met autowegen, parken en sportterreinen. Het kroonstuk was het met een uitzonderlijk tentdak overkoepeld stadion. De begroting voorzag een half miljard DMark. De eindafrekening lag 1,3 miljard hoger. Het deficit bedroeg ruim een half miljard en tot vandaag blijven de verliezen van de toen gebouwde sportinfrastructuur oplopen: jaarlijks ongeveer zes miljoen DM. Het verhaal van Montreal en Moskou is gelijklopend.

De spelen van 1984 van Los Angeles sloten met een batig saldo. Vooral omdat

flink veel onbetaalde vrijwilligersarbeid verrichten en omdat sponsors grote infrastructuurwerken volledig op zich namen. De nevenactiviteiten-toerisme, handel, horeca- haalden evenwel niet de verwachte omzet. De werkgelegenheid werd nauwelijks gestimuleerd.

Seoul beschouwt de financiële kant van de zaak als een staatsgeheim. Vermoedelijk bedraagt de totale kostprijs 9 miljard dollar. Er wordt gerekend met een deficit van 900 miljoen dollar. Privé-bedrijven hebben 800 miljoen dollar geïnvesteerd, die ze willen recupereren door de exploitatie van de stadions en de verhuur van de appartementen van het olympisch dorp. Veel geld moet van de verkoop van de televisierechten komen. Bedragen tussen de 300 en de 500 miljoen worden genoemd. Los Angeles bracht 287 miljoen dollar op aan televisierechten, de winterspelen van Calgary 309 miljoen. Een andere geldbron is de verkoop van het gebruiksrecht van het olympisch embleem. Voor Seoul moet deze symbolen-

transactie zo'n 400 miljoen dollar opbrengen. Voorts rekent men met de vele indirecte inkomsten: 300.000 bezoekers, nieuwe handelsrelaties, de promotie voor Koreaanse produkten.

Dit soort politieke marketing vormt overigens de voornaamste drijfveer om gigantische sportmanifestaties aan te trekken. Japan organiseerde in 1964 de Olympische spelen met het oog op een nieuwe respectabiliteit en op de internationale status die het sinds de tweede wereldoorlog moest ontberen. De spelen werden een staatszaak en de "raison d'Etat" eiste zijn rechten. Aan de vooravond van de Spelen te Mexico in 1968 brak een studentenrevolte uit die de eisen voor democratische rechten kracht moest bijzetten. Op 26 en 27 juli schoten veiligheidsdiensten bij betogingen 17 studenten dood. Op 23, 24 en 25 september ontruimt het leger de campus: opnieuw vallen 18 doden. Op 3 oktober volgt de eindafrekening: meer dan 300 mensen neergekogeld.

Zuid-Korea doet de zaak nog eens over. Wekenlang maken leger en politie de straten schoon. Niet alleen rebellerende studenten worden hardhandig aangepakt, ook armen, kreupelen en bedelaars moeten uit het stadsbeeld verdwijnen voor de televisiecamera's aankomen. De meest brutale repressie wordt opnieuw door de gehele wereld geduld. Het sport-spektakel heeft voorrang. De orde lijkt hersteld, de spelen kunnen beginnen...

Patrick Stouthuysen

Standpunt

De verbeelding en de macht

Om de bevolking te betrekken bij een beleid moet dit een symboliek meekrijgen of in enkele rake bewoordingen kunnen worden samengevat. Zo verbond Mitterrand zijn tweede ambtstermijn met het plan van een nieuwe internationale bibliotheek.

wekte de Verhofstadt-PVV de indruk een maatschappelijk plan te zullen doorzetten waarin iedereen zou meegenieten van de ruime dividenden van het volkscapitalisme. De beurscrash van 1987 maakte een einde aan vele illusies. Wat overblijft is een aftakelende CVP die roept om "herbronning" en een SP die vooralsnog realistisch meedingt om de gunsten van een grijs "centrum". De enige twee wijzigingen in het politieke decor zijn de bevestiging van de Groenen als politieke stroming en de angstaanjagende vorming van een "respectabele" uiterste rechterzijde.

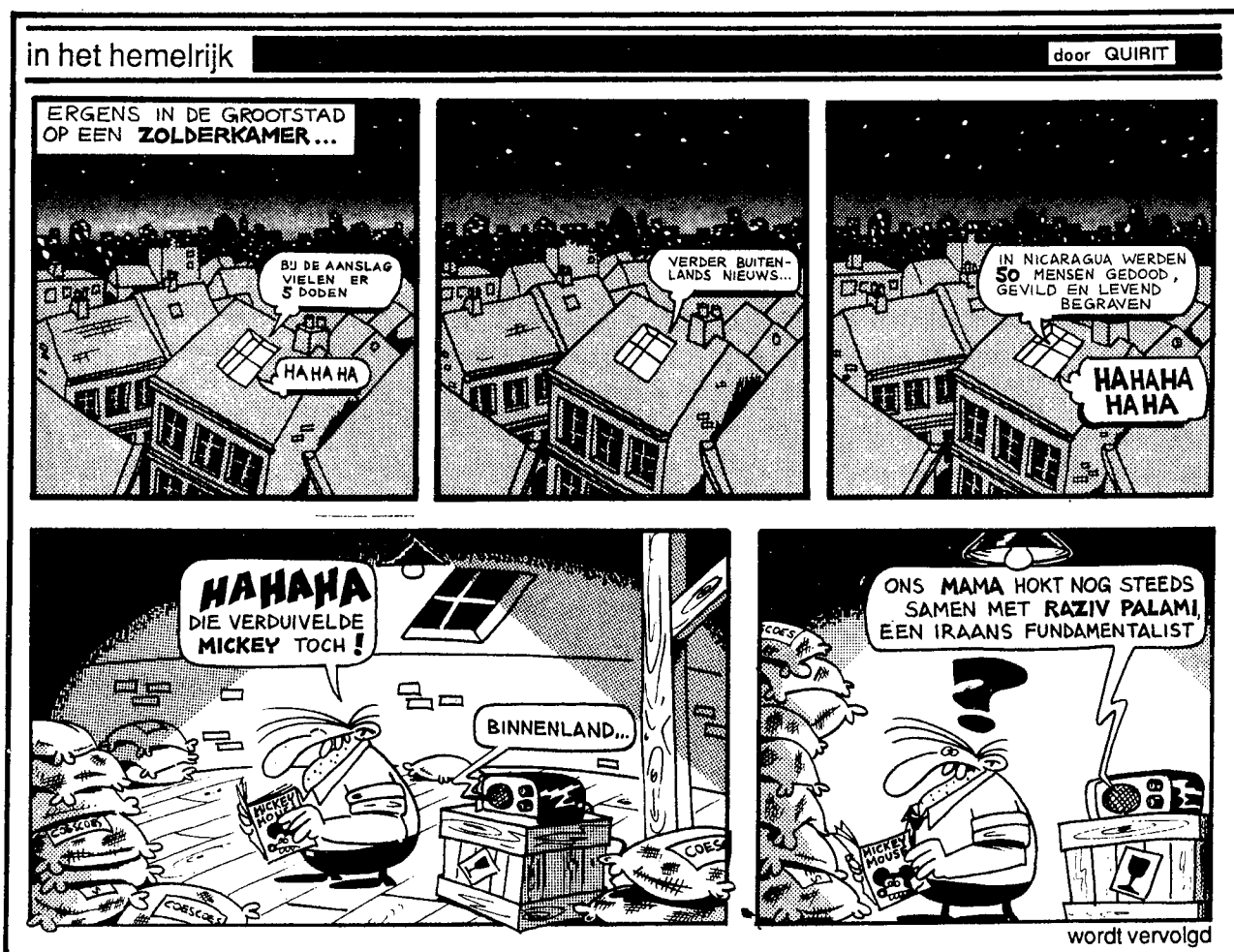
Erg dynamiserend is het allemaal niet. De

sleutelwoorden in de politieke opvoeding van de bevolking blijven nog "gelatenheid" en "ieder voor zich". Het draagt allemaal bij tot de groeiende depolitiserings, waaraan ook de "alternatieve" partijen niet heel veel veranderen. Het behoort tot de essentie van een politieke democratie dat de bevolking betrokken wordt in een openbare discussie over de grote maatschappelijke alternatieven. In België is de macht steeds meer gescheiden van enig project. Wat verkeerdelijk de "politisering" van het bestuur wordt genoemd, is niet meer dan principiële verdeling van de invloedssferen. De Belgische regering als permanente conferentie van Jalta. De verbeelding aan de macht, het blijft een mooi perspectief. Een eerste vereiste is dan wel: verbeelding. En: openbaarheid van bestuur. En dan, het stellen van de juiste vragen, het eenvoudig uittekenen van de alternatieven, de publieke discussie. De invoering van de politieke democratie in België zou op zich al een politiek-culturele aardschok zijn.

Eric Corijn

Rocard kreeg immers, naast de "ouverture", ook een ingrijpend onderwijsbeleid mee. Fabius poogt zich tegenover Rocard af te lijnen in een discussie over het gemis aan een "grand dessein"- een groot plan. Ook Thatcher en Reagan zijn meesters in de beeldspraak en voor Gorbatsjov zijn twee woorden voldoende om een omwenteling te dragen.

Wordt Martens VIII op een zelfde manier samengevat? In een duidelijk en mobiliserend sociaal en economisch project? Staan er grootse cultuurplannen op stapel? Een geprofileerd buitenlands beleid zien we evenmin. Vanuit wereldperspectief blijft België een klein rechts staatje, trouwe vazal van de VSA: zie de standpunten inzake Nicaragua, Salvador, Chili, Afghanistan, Zuid-Afrika, Israël, ontwapening... Zal het dan nog maar eens de staatsvorming zijn? Van dat ingewikkeld plan is de meest concrete samenvatting wellicht door Mark Eyskens berekend: binnenkort tellen en betalen we 62 ministers. Die Belgische kleurloosheid zet zich door in het gehele politieke bedrijf. Even

DE WEEK

CVP-congres

Eén kerk in de Tweekerkenstraat ?

De CVP stapt met lange benen naar de gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober. Verkiezingen betekenen voor haar immers een lange reeks historische dieptepunten, of het nu gaat om gemeenteraads-, parlaments- of Europese verkiezingen. De partij zit al op de electorale glijbaan sinds de jaren vijftig. Bij de parlamentsverkiezingen van 4 juni 1950 behaalde de CVP-PSC 47,6% van de stemmen, goed voor een absolute meerderheid van 108 op 212 kamerzetels. Na 13 december 1987, vertegenwoordigen die twee partijen nog slechts 27% van de Belgische kiezers. Van meer dan de helft, viel de christendemocratische familie in 37 jaar terug op minder dan éénderde van het aantal kamerzetels.

Combat des Chefs

Deze neergaande trend werd slechts onderbroken door de verkiezingen in de tweede helft van de jaren '70. Met de conservatieve Tindemans als boegbeeld en Martens, die destijds doorging voor ACW-er, als partijvoorzitter, behaalde de CVP in die periode een aantal overwinningen. Tussen beide heren ontstond toen echter een "combat des chefs", wat lange tijd zwaar op de partij zou wegen.

Met die elementen in het geheugen, lag het voor de hand dat het CVP-partijbureau, enkele weken voor 9 oktober, al het mogelijke zou doen om te verhinderen dat opnieuw verdeeldheid aan de top zou tentoongespreid worden.

Standenpartij

Die verdeeldheid is voornamelijk te wijten aan spanningen tussen de standen binnen de CVP. Sinds 1945 ontkent de CVP een standenpartij te zijn, maar zoals de katholieke zuil waarvan die partij de politieke uitdrukking vormt, is ook zijzelf uit standen (patroons, boeren, middenstanders, arbeiders) samengesteld. Nu

Waarom boden zich 7 kandidaten aan voor het voorzitterschap van de CVP? Waarom trad het CVP-partijbureau in deze zaak even "democratisch" op als de door haar verfoeide Sovjetbureaucratie? Waarom heet de uiteindelijk enige kandidaat-voorzitter Herman Van Rompuy? Het antwoord op deze vragen vloeit voort uit de problemen waarmee de CVP vandaag kampt: electorale achteruitgang, spanning tussen de standen en nood aan een hernieuwd profiel.

HERMAN VAN ROMPUY
OPVOLGER VAN SWAELEN

zijn die standen binnen de katholieke zuil op verschillende wijzen georganiseerd: de arbeiders worden er beter omkaderd dan de middenstanders, de middenstanders beter dan de patroons. Dat verschil in organisatiegraad leidt tot verschillende houdingen tegenover de CVP. De band tussen de patroons en de partij is veel losser dan die tussen de CVP en de ACW-leden. Katholieke patroons en middenstanders kiezen niet altijd voor de katholieke partij. Af en toe verkiezen zij de PVV of de VU. De ACW-ers zijn veel trouwer aan de CVP. Gezien de electorale afkalving van de CVP heeft dit tot gevolg dat het ACW-electoraat voor die partij steeds belangrijker wordt. Deze evolutie bleef lange tijd ondergronds, maar het kon niet anders dan dat ze op een gegeven moment politieke gevolgen zou hebben.

Na een lange discussie over "ACW en politiek", besloot het ACW-congres van 12 april '86 dat de christelijke arbeidersbeweging in Vlaanderen zou blijven samenwerken met de CVP. Dit congresbesluit ging echter gepaard met een versterking van de ACW-aanwezigheid in de CVP. Een goed jaar later vernieuwde het ACW een groot deel van zijn topleiding. De generatie Peirens volgde die van Houthuys op. De openlijke steun van deze laatste aan Martens V tot VII maakte plaats voor een meer kritische houding tegenover de regering. Na 13 december '87 bleek tenslotte dat de ACW-vertegenwoordigers over een meerderheid beschikken in de CVP-kamerfractie. De ACW-druk binnen de CVP was door dit alles zozeer toegenomen dat ACW-vertouwensman Dehaene, als formateur, opnieuw een coalitie met de socialisten kon vormen. Door deze evolutie kwamen de andere CVP-standen natuurlijk enigszins in de verdrukking. Via de strijd om het voorzitterschap trachtten zij opnieuw meer vat te krijgen op hun partij. Daarom schoof de Boerenbond Wivina De Meester naar voor. Daarom voerde de rechterzijde in de CVP al enige tijd campagne voor de gebroeders Van Rompuy, die, wat het sociaal-economisch programma betreft, evengoed in de partij van Verhofstadt zouden kunnen thuishoren. Om in de Tweekerkenstraat de kerk in het midden te houden, was het uiteindelijk Jean-Luc Dehaene zelf die het compromis formuleerde: het ACW kreeg zijn zin op regeringsvlak, de andere standen krijgen hun zin inzake het voorzitterschap.

Hopen na 1984

De CVP-leiding had nog een tweede reden om Herman Van Rompuy te kiezen. Als centrumpartij die voortdurend aan de macht is, heeft de partij problemen met

haar profiel. Vooral sinds de verkiezingsnederlaag van '81, tracht ze dat scherper te stellen door opnieuw nadruk te leggen op de christelijke waarden. Daarvoor is Van Rompuy een uiterst geschikt man. Laten we de kandidaat-voorzitter zelf aan het woord. In zijn boekje "Hopen na 1984", dat in hetzelfde jaar bij het Davidsfonds verscheen, hangt hij een doemdenkbeeld op van de huidige crisis. Volgens hem is er slechts één uitweg: "Alleen de godsdienst zal erin slagen om

de moderne mens uit het puin, uit het moeras te halen waarin hij terechtgekomen is. De mens zal alleen met zichzelf en met zijn omgeving vrede kunnen sluiten, wanneer hij opnieuw de ankers zal hebben uitgeworpen in het transcendente". Iets verder geeft de auteur een concrete toepassing van deze methode: "Zou er niet meer bereidheid tot inleveren zijn in een wereld met minder materialistische krampachtigheid en die derhalve het essentiële van het bijkom-

stige nog kan onderscheiden? Zou er, ondanks de storm, toch niet meer economisch initiatief zijn wanneer jong en oud nog durven geloven dat het leven de moeite waard is om geleefd te worden, omdat er Iemand is die over je waakt en die zorgt voor uiteindelijke gerechtigheid?" Het inleveringsbeleid godsdienstig gefundeerd. Kan Martens zich een beter CVP-voorzitter indenken?

Jan Van Kerkhoven

5 jaar na de staking van de
openbare diensten

Eén maandloon verloren

Op vrijdag 9 september '83 startten de spoorwegmannen van Charleroi een staking die twee weken zou duren en die zou uitbreiden tot het geheel van de openbare diensten en zelfs tot een aantal bedrijven in de privé-sector. Het ging om de langste en de meest algemene staking sinds '60-'61. Het werd ook een succes, in zoverre dat de regering gedwongen was om haar meest ingrijpende maatregelen terug te trekken. Gezien de kracht van die beweging vonden velen dit resultaat toch onvoldoende (1). Wat blijft er 5 jaar later van die overwinning over?

Sinds '83 is de regering Martens-Gol erin geslaagd om die overwinning te kortwieken, zonder dat de openbare diensten opnieuw even energiek tot de actie overgingen. Een voorbeeld: het verlies van één maandloon. Onder druk van de staking slaagde de regering er in '83 niet in deze maatregelen op te leggen. Tijdens de periode van sociale vrede die volgde lukte haar dat wel.

Het geheugen even oprispen: Martens-Gol wilde één biënnale of twee-jaarlijkse loonsverhoging afschaffen. Voor een opsteller bij de staat, die zijn loopbaan begint met een wedde van 290.000 F en ze beëndigt met 498.000 F, betekende dat een koopkrachtverlies schommelend tussen 6.800 en 15.800 F per jaar. De staking verhinderde deze maatregel. In

HOEZO ÉÉN MAANDLOON
VERLOREN?

het akkoord met de regering, dat een einde maakte aan de staking, aanvaardden de vakbonden van het overheidspersoneel echter dat ambtenaren voortaan niet langer in het begin maar wel op het einde van de maand zouden betaald worden. Daarbij verloren zij, zo heette het toen, slechts de intrest op het geld dat zij de staat voorschieten tot aan hun pensioen. Dat pensioen zou inderdaad voortaan in het begin van de maand uitbetaald worden.

Een jaar geleden, tijdens de onderhandelingen voor de conventie tussen de staat en zijn personeel voor de periode '87-'88, liet de regering Martens VI in een nota aan de onderhandelaars weten dat ze van plan was ook de pensioenen op het einde van de maand te betalen. Met andere woorden: de regering nam met de ene hand terug wat ze met de andere in '83 gegeven had.

De socialistische vakbond van de openbare diensten (ACOD) eiste een paragraaf in de conventie, waarin de regering expliciet aan deze maatregel verzaakte. De christelijke overheidsbond, die nochtans het initiatief nam voor het akkoord van '83, zag geen graten in een overeenkomst die niets vermeldde over de uitbetaling van de pensioenen. Het liberaal syndicaat nam dezelfde houding aan. Beide ondertekenden de conventie met de regering op 3 november '87. De ACOD weigerde te tekenen. Een paar dagen later, net voor de parlementsverkiezingen sloeg de regering toe: het artikel 60 van de financieringswet, verschenen in het Staatsblad van 17 november '87, voorziet de betaling van de pensioenen voor de openbare diensten op het einde van de maand.

In ruil voor enkele voordelen, zoals een loonsverhoging van 1000 F bruto voor de minstbetaalde ambtenaren, hebben de christelijke en liberale vakbonden van het openbaar ambt dus aanvaard dat één maandloon definitief verloren ging in de openbare diensten. Treurig resultaat voor diegenen die 5 jaar geleden 2 weken gestaakt hebben.

Claudine Leleux

(1) Voor een gedetailleerde balans van de staking zie: Claudine Leleux, "De krachtmeting vakbonden-Martens V" in "De Nieuwe Maand" van januari '84, blz. 65-83.

Antiracisme

Het gaat weer goed met "Gastvrij Antwerpen". Onder deze benaming coördineren 84 Antwerpse organisaties sinds ongeveer een jaar hun acties tegen het racisme. Een acuut conflict maakte hieraan echter bijna een einde.

Op 14 juli viel de gerechtsdeurwaarder binnen bij een aantal organisaties en particulieren. De bedoeling was beslag te leggen op de affiches die oproepen om op 1 oktober deel te nemen aan een antiracistische betoging, georganiseerd door het Antifascistisch Front van Antwerpen, dat zich voor de gelegenheid uitgebreid had tot het "1 oktober-comité" en dat sterk gekleurd is door Klein Links. Op de bewuste affiches, ergens in een verlorene hoekje, prijkte het logo van "Gastvrij Antwerpen" (een zebra...). Welnu, het gebruik van dit logo was bij sommige mensen van "Gastvrij Antwerpen" in het verkeerde keelgat geschoten. Zij vonden dat een betoging net voor de gemeenteraadsverkiezingen polariserend zou werken. Volgens hen kon "Gastvrij Antwerpen" zijn logo daar dus niet aan verlenen. Het vervelende was echter dat de meerderheid van "Gastvrij Antwer-

pen" wél achter die betoging stond. (Van de 84 aangesloten organisaties komen er meestal slechts een goede 20 naar de vergaderingen. De meeste organisaties zijn namelijk ook lid van het Antifascistisch Front en/of van het "1 oktober-comité"). Daarop liet "Gastvrij Antwerpen" beslag leggen op de affiches en spande een kortgeding aan tegen de verspreiders van de affiches. Weinig democratisch, maar formeel gesproken kon dat. Behalve een feitelijke vereniging van 84 organisaties is "Gastvrij Antwerpen" immers ook een VZW, waarvan de 8 leden, op de voorzitter na, uit het progressieve niet-partijpolitieke vormingswerk komen, voornamelijk dan uit Elcker-Ik.

Ter rechterzijde is reeds besmeukt gegrint te horen: een progressieve organisatie die zich tot het burgerlijk gerecht wendt

omdat ze de linkse geesten die ze zelf heeft opgeroepen niet meer terug in de fles krijgt. Want daar gaat het blijkbaar om. "Gastvrij Antwerpen", oorspronkelijk een initiatief van zachte, eerder groengetinte vormingswerkers, zag zich stilaan overspoeld door de meer voortvarende activisten van Klein Links, die het racisme heel wat gespierder aanpakken. Of er nu echt sprake is van "jezuïetenstreken" of "partijpolitieke overwegingen" doet hier nog weinig ter zake. Het "1 oktober-comité" heeft nu andere affiches laten drukken (zonder zebra) en de VZW "Gastvrij Antwerpen" trok haar klacht in. De strijd tegen het racisme wordt opnieuw opgenomen. Hopelijk is de sfeer niet al te erg verpest. Blijft het probleem: hoe pak je het racisme aan? Door er keihard tegenaan te gaan zoals Klein Links? Door de plaatselijke acties van de buurtcomités? Door de "brede en pluralistische sensibiliseringscampagne" uit het platform van "Gastvrij Antwerpen"? Misschien wel dat alles samen. Samen alleszins, mits iedereen een minimum aan intellectuele eerlijkheid toont.

Koen Dille

BELGIE KORT

Uw dokter rekent schamtelos een paar honderd frank meer aan dan het officiële tarief? Vergoet hij kwansuis die tarieven uit te hangen in zijn wachtkamer? Overwoog u om u daarover te beklagen bij uw ziekenfonds? Doe geen moeite! Ziekenfondsen hebben andere bekommernissen. Behoort u dus ook tot de 57% die vinden dat de ziekenfondsen vooral aan hun eigenbelang denken? Gelijk hebt u! De socialistische ziekenfondsen verkondigen na een weekendje congresseren dat ze gezonde, kapitaalkrachtige leden sympathieker vinden dan zieke en hulpbehoevende. De rijken brengen tenminste geld in het laatje. De anderen kosten alleen geld. Concurreren met de privé-reisverzekeraars, ziedaar de nieuwe wegen die uw socialistische ziekenfonds in wil slaan. Zieken, bejaarden en gehandicapten, jullie kijken beter uit naar een

behulpzame buur. Tenzij jullie nog een reisje gepland hadden.

VDB voorzitter van een miljoenen-concern dat een vernieuwd Atomium gaat exploiteren. Zouden we voor alle zekerheid niet best op voorhand de bollen nog eens natellen?

En Simonet dan? Die is toch ook kandidaat-burgemeester? Misschien geen geborene fraudeur maar zeker zo scrupuleloos. Of hoe noemt u anders een man die om de raketten naar hier te krijgen zijn collega-ministers beloog en die zich beriep op de wet tegen het racisme om een migrant aan te klagen?

Van Rompuy in De Morgen: "Ons land en Vlaanderen zouden er anders hebben uitgezien zonder CVP". En of!

Van Rompuy wenst de CVP christelijker te maken en Verhofstadt is al een poosje bezig met de PVV liberaler te maken.

Tobback weet dus wat hem te doen staat.

Omdat het slecht ging met de overheidsfinanciën en de economie heeft u 10 jaar lang ingeleverd. Vandaag gaat het weer goed. Daarom, oordeelt het V.E.V., moet de overheid verder besparen en kunnen er geen looneisen worden gesteld... want het zou wel eens opnieuw slecht kunnen gaan. Economie heeft met politiek gemeen dat ze de meest onwetenschappelijke wetenschap is die er bestaat: juist is alleen wat de sterkste denkt.

Van de 42,7 miljoen Generale-aandelen zijn er 40,5 in handen van goed 200 mensen. Je vraagt je af wat er nu precies generaal is aan die Generale Maatschappij.

Koen Dillen

Dit was Belgisch

Na hun strijd om de Société Générale de Belgique sloten de titanen vorige week een vredesverdrag. Maar is die Generale Maatschappij nu nog Belgisch en wat zijn de perspectieven voor haar dochterondernemingen in moeilijkheden?

De algemene aandeelhoudersvergadering van de Generale Maatschappij die dinsdag 6 september plaatsvond, heeft gezorgd voor de concrete vertaling van de nieuwe eigendomsstructuur van België's grootste en oudste holding: "moderne" bestuursorganen zijn in de plaats gekomen van de "archaische" en de tobjobs zijn verdeeld.

Ex-gouverneur René Lamy zal nog tot 1 januari 1989 de raad van bestuur voorzitten. Daarna mag hij ter afsluiting van zijn carrière een lange wereldreis maken en komt Etienne Davignon in zijn plaats. Drie vice-voorzitters: Renaud de la Genière (Suez), Maurice Lippens (AG) en Carlo de Benedetti (Cerus) zijn verkozen. Hervé de Carmoy is aangesteld tot afgevaardigd bestuurder, de spilfiguur in de daadwerkelijke dagelijkse leiding van de GM. In de nieuwe raad van bestuur zetelen nog slechts 9 Belgen op een totale bemanning van 20.

Het is uiteraard geen verrassing dat de "denationalisering" van de GM op het vlak van het aandeelhouderschap ook tot uiting komt in de minderheidspositie van de autochtone bazen. Met een kwart van de aandelen in handen van de groep Suez, 15,5% in de portefeuille van Cerus, 3,5% geplaatst bij de Franse holdings Compagnie Générale d'Electricité en Lyonnaise des Eaux, controleren de buitenlandse kapitaalgroepen rechtstreeks 44% van de GM. Bovendien bezit Suez de absolute meerderheid in Sodecom, dat zelf met bijna 43% de grootste aandeelhouder is in de GM. De beruchte "Belgische verankering" via verzekeraar Assurances Générales, bedraagt nauwelijks 12% (daarnaast beschikt AG over ongeveer 20% van de Sodecomaandelen).

En als je nog even verder doordenkt, kan je je afvragen hoe stabiel de positie van dat Belgische anker wel is, aangezien de groep Suez momenteel onrechtstreeks de grootste aandeelhouder is bij AG (22%

via de GM en 8% via Sodecom)! Als je er bovendien rekening mee houdt dat zich sinds enkele jaren een versnelde internationale herstructureringsstendens aftekent in de verzekeringsector, begrijp je dat verrassingen hier niet geheel uitgesloten kunnen worden.

De GM kan nu hoe dan ook vergeleken worden met een grote Franse koek, versierd met een Italiaans glazuurlaagje en verpakt in flinterdun Belgisch cellofaan. Bedenk je daarbij dat de hele constellatie rond de groep Brussel Lambert en rond Cobepa (en dus ook de "Vlaamse" holding Gevaert Photoproducten) reeds langer beheerst wordt door Paribas en aanverwanten, blijkt er nog slechts weinig over te blijven van een zelfstandig Belgisch financieelkapitaal.

Een moeilijke face-lift

Wat kunnen we verwachten in de volgende maanden? Zijn de kaarten op het vlak van de eigendomsstructuur definitief

SUEZ & CERUS
KATEGORIEK :

uitgedeeld? Hoe zal de door alle partijen rondgebazuinde maar nooit openlijk omschreven industriële strategie zich aandienen? Welke gevolgen zal die strategie hebben voor de tewerkstelling in een aantal "probleembedrijven" (FN, ACEC en sommige dochterondernemingen van de subholding Gechem)?

Een factor die sterk meespeelt in deze problematiek is de noodzaak voor de nieuwe hoofdeigenaar Suez om zijn

financiële positie te saneren. De overwinning in de strijd om de controle over de GM heeft inderdaad veel geld gekost. Om de 12 miljoen nieuwe GM-aandelen te kunnen betalen, nam Sodecom een bankkrediet van 30 miljard frank op. De overname van een deel van de Cerusparticipatie, als onderdeel van de overeenkomst tussen Suez en de Benedetti, kostte ongeveer evenveel. De jaarlijkse rentelast op die globale lening van bijna 60 miljard frank bedraagt waarschijnlijk méér dan 3,5 miljard frank. Je hoeft geen financieel genie te zijn om te begrijpen dat een dergelijke aderlating op middellange termijn volstrekt onhoudbaar wordt en dat het terugschroeven van die enorme last een absolute prioriteit betekent voor de huidige leiding van de GM. De ondertussen afgebroken onderhandelingen met Robert Maxwell hadden ongetwijfeld tot doel om door de verkoop van een deel der Sodecomaandelen in GM deze druk te verlichten. Maar het feit dat de Britse communicatiemagnaat sindsdien een bod van méér dan 90 miljard frank lanceerde op de Amerikaanse uitgeverij MacMillan, wijst erop dat hij, tenzij zijn overnamepoging in de Verenigde Staten mislukt, in de nabije toekomst waarschijnlijk niet als een belangrijke deelnemer in de GM verwacht moet worden.

Maar zelfs als er één of enkele nieuwe partners opduiken, zal de herstructurering van de Generale Maatschappij onafwendbaar blijken. De overheersende evolutie in het hedendaagse kapitalisme biedt weinig toekomstperspectieven voor logge conglomeraten van het GM-type die zich met alles en nog wat inlaten. Welke concrete vorm de face-lift van de Oude Dame zal aannemen, is een aangelegenheid die tijdens de volgende maanden heel wat meer mensen zal boeien en beangstigen dan de grote en kleine beursseculanten.

Paul Verbraeken

Strijd voor culturele eigenheid in Zuid-Korea

De buffel kan hard stoten

Volgens Lee Kang-soo van de Hanyang Universiteit "moet het behoud van onze culturele soevereiniteit minstens een even belangrijke zorg zijn als het behoud van ons politiek zelfbeschikkingsrecht". Voor dat laatste kan gemanifesteerd worden, gevochten en sinds heel recent ook gestemd. Dat gebeurt dan ook massaal. Voor culturele eigenheid moet op andere manieren gewerkt. Ook dat gebeurt, maar minder spectaculair, minder geschikt voor onze camera's.

Cultuurcocktail

Wie zegt 'strijd voor culturele eigenheid' moet zich uiteraard ook afvragen wat die eigen cultuur dan wel inhoudt. Op dat vlak zit men in Korea wel in nauwe schoentjes. Ondanks het feit dat dit schiereiland al vele eeuwen als een ééngemaakte natie bestaat, ondanks het feit dat er zo goed als geen etnische verschillen meer bestaan, ondanks een formidabele druk vanwege de heersende klassen op de onderliggende lagen om zich ook cultureel te schikken, ondanks dat alles is het moeilijk om over 'Koreaanse cultuur' te spreken. Waarover gaat het? Over een cultuur die zich baseert op het boeddhisme (dominant van 57 vC tot 1392)? Of is het een confucianistisch geïnspireerde cultuur zoals die tijdens de Choson-dynastie groeide (1392-1910)? Waar is dan de plaats van de westerse en christelijke waarden en levenspatronen die vooral Zuid-Korea de jongste 40 jaar overspoeld hebben? Tenslotte: gaat niet elke stroming binnen de Koreaanse samenleving terug op de oer-religie, het sjamanisme of zoals het ter plaatse genoemd wordt 'Mu-Kyo'? Als de Koreaanse cultuur dan een cocktail zou zijn van deze en andere elementen, in welke verhoudingen dan en wie bepaalt die? Veel meer vragen dan antwoorden. Niet alleen voor mezelf, maar ook voor zowat alle Koreaanse academici die hierover publiceren. Eén zaak is daarbij duidelijk: de wetenschappers zelf zijn rechtstreekse erfgenamen van de confu-

De Olympische Spelen brengen Zuid-Korea in het brandpunt van het nieuws. Gie Goris woonde er voor "Broederlijk Delen" een project bij van het "Asian Partnership for Human Development", dat strijd levert tegen de veramerikanisering van de Zuidkoreaanse cultuur.

cianistische opperkaste. Velen verwerpen nog steeds het sjamanisme. Moon Sang-hee (Yonsei Univ.) somt enkele negatieve kanten op: het sjamanisme stimuleert volgens hem het geloof in geesten, in het noodlot, het sjamanisme zou geen ethisch bewustzijn kennen...Hij besluit: "Bevrijding van het sjamanisme zal onmiddellijk het herstel betekenen van onze eigen creativiteit en onze eigen humanisering". In leidende kringen bestaat dus nog steeds een sterke tendens om het fundament van elke vorm van Koreaanse volkscultuur te verwerpen, zogezegd om een eigen cultuur te vinden. Waarom is dat sjamanisme de gebeten hond? Antwoord daarop geeft Rhi Bou-yong (Seoul National Univ.): "In de ogen van de plechtige en traditionele volgelingen van Confucius betekende het sjamanisme iets immoreels en luchtigs. Een irrationele kracht die de goed gevormde morele orde destabiliseert. De sjamanistische wereld lachte met de plechtige en wereldse moraal, vertegenwoordigd in het confucianistische geloof".

Drie Min-revoluties

De strijd voor zelfbeschikkingsrecht (staat=Minjok), de strijd voor gerechtigheid voor de verdrukte massa's (=Minjung) en de strijd voor democratie (=Minju) zijn sinds het begin van de jaren '80 héél sterk verweven. Binnen de brede 'Minjung-movement' is er veel aandacht

voor de culturele dimensie van die 'drie Min-revoluties'. Vorig jaar sprak ik een vijftal mensen in Wonju, die gesteund worden in hun werk door Broederlijk Delen. Zij zien hun taak in het doen herwaarderden van de brede volkscultuur, tégen de agressieve 'veramerikanisering' in. Zij hebben minder academische problemen over de inhoud. Ze halen die gewoon bij de boeren op het veld. Voor zover die er nog zijn. Eén van hen: "Ik leef voor de democratisering en voor de hereniging van mijn land. Op dit moment wordt Zuid-Korea overspoeld door westerse cultuur. Dat verwerp ik. Ik ben op zoek naar de echte rol en waarde van de cultuur. Voor die waarde wil ik vechten". Eén van de liederen uit hun repertoire heet 'Arirang'. In hun versie ging het over de hereniging. Traditioneel komt de tekst neer op "Als je weggaat en je laat mij achter/zal je tocht vol hindernissen zijn". Eén van de meisjes in Wonju zegt eigenlijk net hetzelfde: "Leven is geen persoonlijke of individuele waarde. Leven moet gedeeld worden. Dan pas ontdek je de ware waarde en de menselijke verwezenlijking. Mens zijn is niet alleen zijn, het is samen werken aan de ontwikkeling van mensen. In politieke termen: leven is democratisering en hereniging". Het mag duidelijk zijn: de culturele beweging binnen de Minjung heeft een politieke agenda, eerder dan een artistieke. In Seongnam kreeg ik een kalender van artiesten uit de 'Minjung movement'. Per twee maanden staat er een prachtige tekening van één van Korea's mythologische dieren. Maart-april draagt Chirung So, de buffel. Het verhaal komt hier op neer: de buffel is een harde werker, en moet ook altijd blijven doorwerken. Maar als hij uiteindelijk, moegetergd, kwaad wordt op zijn baas, dan kan hij hem verschrikkelijk hard stoten. Nadat dit gebeurd was, keerde Chirung So niet meer terug naar zijn eigenaar. Daarom werd hij het symbool van het eeuwigdurend leven.

Gie Goris

Europees parlement

Op 15 september werd in het Europees Parlement voor het laatst gedurende deze legislatuur over 5 rapporten met betrekking tot de vrouwen gestemd.

De thema's zijn: balans van de tenuitvoerlegging van de richtlijnen betreffende de vrouwen; de gelijke behandeling in de sociale zekerheid, de gezondheid van de vrouwen, vrouwen in de besluitvorming en vrouwenstudies in Europa.

Volgens Marijke Van Hemeldonck, mede-rapporteur over de balans van de richtlijnen, is er op 9 jaar tijd, met name tussen 1975 en 1984, meer vooruitgang geboekt inzake vrouwenrechten dan in de voorgaande periode van 200 jaar sedert de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Sinds 1984, nochtans, is er sprake van een stagnatie en in sommige landen zelfs een achteruitgang. De nationale regeringen hebben geen -nochtans door de Europese richtlijnen aanbevolen- "positief" arbeidsbeleid ten aanzien van de vrouwen gevoerd. Daarenboven werden in veel landen, zoals bijvoorbeeld in België op het vlak van de sociale zekerheid, "negatief" discriminerende bezuinigingsmaatregelen getroffen. Deze 5 rapporten zouden de voorbode moeten zijn van nieuwe Europese richtlijnen.

Eén daarvan, "Vrouwen en gezondheid",

Schildpadden krijgen meer aandacht dan vrouwen

maakt alleszins al weinig kans om in het Europees Parlement te worden goedgekeurd. Dit rapport wordt door de linkerzijde (sociaal-democratie, communisten en groenen) ingediend en bevat hete -de rechterzijde noemt ze ook wel "ethische"- hangijzers, zoals abortus en de nieuwe voortplantingstechnologieën. De harmonisatie van de sociale zekerheid is één van de problemen waarmee de arbeidersbeweging geconfronteerd wordt in het kader van het Europa van 1992. De keuze van het stelsel -met de arbeid als basis of de nationale solidariteit- is geen sekse-neutrale keuze. Voor de vrouwen is het nog altijd zo dat de nationale wetgevingen terzake hen "blijven beschouwen als een object... in die zin dat de werkende man van wie zij afhankelijk is, tussen haar en het SZ-stelsel in staat" (Rapport over de tenuitvoerlegging van de richtlijnen...).

Alle richtlijnen van Europa ten spijt

blijven de vrouwen nog altijd afwezig op alle terreinen van de besluitvorming. Het aantal vrouwen in de nationale parlementen stagneert - in België is dat aantal zelfs gedaald. Hetzelfde geldt voor het aantal vrouwelijke topambtenaren, dat in België sedert de Tweede Wereldoorlog onveranderd is gebleven.

Aan de Europese universiteiten is het aantal vrouwelijke studenten gestegen tot gemiddeld 43% van de studentenpopulatie, de vrouwelijke docenten blijven echter een minderheid. In alle landen werden sedert een tiental jaren "Vrouwenstudies" georganiseerd, behalve in België. Dat het ons nochtans niet aan vrouwelijke experts ontbreekt, is vooral de buitenlandse universiteiten niet ontgaan: het zijn onze beste exportproducten.

Marijke Van Hemeldonck klaagt het gebrek aan assertiviteit van de vrouwen aan. Ter gelegenheid van een stemming in het Parlement over schildpadden (sic) ontving zij kilo's post. Voor de stemming over deze vrouwenrapporten kreeg ze geen brief. Vrouwen moeten leren lobbyen, meent ze, acties ondernemen binnen de officiële structuren. Een visie die niet door alle feministen gedeeld wordt en waarvan de efficiëntie nog bewezen moet worden.

Anne Grauwels

Indien verkiezingen politieke spanningen of sociale onrust konden oplossen, dan zou het communistisch regime in Polen deze ontsnappingsroute zeker kiezen. Maar met de informele gesprekspartner Solidarnosc is het voor generaal Jaruzelski kwaad kersen eten. Vandaar dat in Polen de politieke onzekerheid voortduurt, hoewel zelfs sommige -weliswaar geïsoleerde- Sovjetstemmen menen dat men best kan leven met een pluralistische vakbeweging. Hetgeen uiteraard op een deling van de macht in Polen zou moeten uitdraaien.

De macht delen is altijd problematisch. Zeker als die macht zich steeds meer op straat bevindt en ook daar wordt uitgeoefend. Dat ondervond sterke man Ne Win in Birma. Een personele wisseling aan de top met eerst Sein Lwin en daarna Maung Maung loste niets op. Vandaar dat ook in Birma het pluralisme oprukt en de regerende Birmaanse Socialistische Programpartij koortsachtig naar een uitweg zoekt. Die uitweg kan zijn het goedschiks overdragen van de macht aan

WERELD KORT

onduidelijke oppositionele groepen van ex-generaals en oud-politici, of aan de macht op straat. Maar ook die informele macht schijnt geen duidelijk profiel te hebben en geen enkel contact te onderhouden met communistische en etnische verzetsgroepen in het noorden van Birma. De hele regio is trouwens in beweging. De militaire regimes in Azië wankelen. De etnische verdeeldheid neemt toe. Na het verongelukken van generaal Zia Ul Haq en diens staf heeft de nieuwe sterke man Mirza Aslam Beg van Pakistan gekozen voor een electorale oplossing. De militairen zullen zich ten voordele van een parlementair regime in de kazernes terugtrekken. Dat zou dan een elegante oplossing zijn om de nationale verzoening te bevorderen en de etnische tegenstellingen te overbruggen.

Een vorm van democratie die ook continuïteit waarborgt, is een ideaal waarnaar menig Aziatisch land streeft. Het stichtende voorbeeld hier levert de

nogal autocratisch regerende premier van Singapore Lee Kuan Yew. Zijn partij boekte bij de parlementsverkiezingen onlangs opnieuw een klinkende overwinning. Lee stelde meteen iedereen gerust door te suggereren dat hij zijn opvolging aan het regelen is.

Dat laatste zou ook president Napoleon Duarte van El Salvador allicht graag doen nu hij nog maar enkele maanden te leven heeft. Duarte heeft immers kanker. Doch de uiterst rechtse Arena-partij van d'Aubuisson veroverde begin dit jaar een meerderheid in het parlement. Uiterst rechts wil nu ook de presidentiële macht inpalmen.

Dictator Pinochet, die voor electorale experimenten enige koudwatervrees manifesteerde, loste het probleem van zijn eventuele opvolging anders op. Hij laat zich door de Chilenen zonder tegenkandidaat herkiezen in een referendum. Het is Pinochet of de chaos. Velen weten dat Pinochet zelf de chaos is.

André Mommen

“De ondraaglijke lichtheid van het bestaan”

Kundera's kitsch

“Metaforen zijn gevaarlijk”, schrijft Kundera in *De ondraaglijke lichtheid van het bestaan*, “je mag er niet mee schertsen”. Wil je een voorbeeld, neem dan het verhaal van Oedipus. Onder meer in *de ondraaglijke lichtheid* interpreteert Kundera deze tragedie verkeerd: volgens hem steekt Oedipus zichzelf de ogen uit omdat hij zich schuldig voelt. Maar Sophocles zegt iets anders: Oedipus straft zichzelf omdat hij uit hoogmoed alle waarschuwingen afgewimpeld heeft; zoek de moordenaar niet, zegt Teiresias, want dat wordt je ongeluk.

In het verhaal van Kundera beweert de Tsjechische hersenchirurg Tomas dat ook de Russen, na hun inval in zijn vaderland, hun ogen hadden moeten uitsteken. Ze beseffen niet wat ze doen, maar daarom zijn ze nog niet onschuldig, beweert Tomas. Hij zal deze uitspraak duur moeten bekopen: hij vlucht naar Zwitserland, waar hij onbekommerd had kunnen blijven, maar keert uit liefde terug naar Praag, waar hem verboden wordt zijn beroep uit te oefenen. Je vraagt je als lezer af of de echte Oedipus in dit verhaal niet Tomas zelf is, die niet beseft wat hij doet, en daarom geestelijk verminkt wordt.

Tomas is een van de vier personages uit het kwartet dat in de roman optreedt. Het eenvoudig plattelandsmeisje Tereza geraakt op Tomas verliefd en slaagt erin met hem te trouwen. Met de stadse kunstenaar Sabina heeft Tomas een verhouding die hij na zijn huwelijk niet afbreekt. Sabina, die nog tijdig uit Praag vertrekt, en ten slotte in Amerika gaat leven, breekt abrupt met een Zwitserse academicus, Franz, die voor haar zijn huwelijk opgeeft. Na een betoging tegen de terreur in Cambodja, wordt Franz in Bangkok door straatdieven vermoord. Kundera herleidt de geschiedenis graag tot een resem ziekmakende grappen. Tomas en Tereza, die uiteindelijk op een idyllisch platteland gaan leven, komen om wanneer de remmen van een gammele

“Verfilmingen en toneelversies van grote romans zijn niets anders dan een soort ‘Reader’s Digest’” zegt Milan Kundera. Hij schrijft dat in de inleiding tot zijn eigen toneelversie van Diderots roman “Jacques, le fataliste”. Onlangs liet hij ook nog zijn jongste roman “De ondraaglijke lichtheid van het bestaan” verfilmen. Voor Kundera zijn contradicties blijkbaar niet ondraaglijk. Zijn boek en de verfilming ervan zijn veel minder draaglijk voor Georges Adé.

DE ONDRAAGLIJKE
LICHTHEID VAN DE
ARTIKELS VAN
GEORGES ADÉ:

vrachtwagen het begeven. Heeft de Staat zich met deze dood dan ook gewroken? Maar dit alles stelt de buitenkant van het verhaal voor: vier personages in de malle molen van de twintigste eeuw. Binnenskamers zijn het nogal afgetekende seksuele gedragspatronen die hen kenmerken. Tomas wil als libertijnse minnaar, zegt Kundera, vat krijgen op de verscheidenheid van de wereld. Sabina kan niet vrijen zonder een hele vertoning rond het spiegelbeeld en de ontkleding, Tereza wil de hevige hartstocht die haar bezielt, eenvoudig niet kennen. Alleen Franz, de stereotiepe intellectueel, gedraagt zich op dat gebied vrij kleurloos. Hij komt dan ook nauwelijks aan de beurt in de film. Je vraag als lezer blijft onbeantwoord: wat hebben erotische verhalen en enkele episodes uit de internationale politiek met elkaar te maken? Ondergaan deze personages hun gedreven eigenheid zoals zij aan hun Staat onderworpen zijn?

Kundera laat je al te gemakkelijk zitten met het wrevelig gevoel dat hij alleen

maar naargeestige grollen vertelt. Het is erg dat we niet weten wat we willen, en het is al even erg dat de Staat ons niet toelaat te doen wat we willen doen, maar laten we er ondertussen mee lachen. “Het concentratiekamp is niets uitzonderlijks”, beseft Tereza, “je wordt erin geboren”. Pascal begint te wenen, en Kafka grijnslacht.

Kundera heeft het meer dan eens, afwijzend, over kitsch, schijnkunst. Het spijt me, maar zijn *Ondraaglijke lichtheid* heeft voor mij ook iets kitscherig: het lijkt allemaal wel op een grote roman uit de Europese traditie. De verteltrant is leuk ingewikkeld, het verhaal wordt geregeld onderbroken door leuke min of meer wijsgerige bedenkingen, maar als je nadinkt dan merk je dat de lichtheid die overblijft niet ondraaglijk is, maar wansmakelijk. Denk maar terug aan het verhaal van Oedipus. Sabina haat haar vader, en het communisme, “want dat is een andere vader”. Tereza kan zich niet uiten, “zoals haar vaderland”. Door wie wordt Don Juan Tomas gestraft, als het niet door het versteende beeld van de Staat is? Telkens wordt het echte verhaal genegeerd, zoals de kitsch de kunst verneukt: Oedipus gaat niet aan geweld of schuld ten onder, maar aan het besef van zijn moedwillige onwetendheid. Zoals Tomas, Tereza en Sabina zichzelf niet kennen, en ook niets in die zin ondernemen, zo kennen zij de wereld ook niet. En ik denk niet dat ik daarmee de mening van Kundera vertolk.

Kon een verfilming dit boek redden? De realisator van *The Right Stuff*, Philip Kaufman, kreeg de opdracht: ironie van de geschiedenis, want *The Right Stuff* was ook al zo'n verkeerd begrepen Oedipusverhaal. Het laatste beeld toonde Chuck Yeager die zijn vliegtuigwaaghalzerij toch overleeft, en uit de woestijn de beschaving opnieuw instapt. Hij heeft overwonnen, maar zijn gezicht is verminkt. Voor Kaufman telt de overwinning van de eenzame, moedige man.

Maar de geschiedenis zegt : hij wil niet zien dat hij niet meer kan bestaan. Dat de verovering van de ruimte geen werk voor een eigenzinnige enkeling is. Maar Kaufman ridiculiseert, niet zonder verbittering, de Amerikaanse Staat in al zijn kosmische pogingen.

Kaufman heeft een film à la Truffaut, of Goddard willen maken, naar hij beweert. De cameraman is dus die van Ingmar Bergman, Sven Nykvist, en de scenarist die van de latere Bunuel, Jean-Claude Carrière, die het harde surrealisme van de meester uit de jaren twintig in kitsch vertaald heeft. Juliette Binoche (Tereza) is een Française, en Lena Olin (Sabina) een Zweedse, die in *De Repititie* van Bergman gespeeld heeft. De akeligste ambtenaar wordt door de Pool Daniël Olbrychski uitgebeeld, en Erland Josephson doet aan

Akim Tamiroff denken, in zijn betoog over de onzichtbare almacht van de Staat in Alphaville. Alles lijkt Mitteleuropeïsch. Maar er klopt iets niet. De acteurs spreken Engels met een accent. Kaufman, die een perfectionist is, was opgelucht dat de stem van haar Poolse voorouders in die van Binoche te horen was. Je denkt, die acteurs dienen eigenlijk Tsjechisch te spreken. En dan denk je ook nog : dit verhaal was veel sterker verfilmd door iemand uit de nieuwe Tsjechische filmschool van voor augustus 1968, iemand die destijds lijfelij de ondraaglijke lichtheid van de hoop op een zinniger bestaan ervaren had. Nu zie je, als toeschouwer, hoe onbestaand Tomas wel is. Kundera had zichzelf trouwens al afgevraagd of een dergelijk lot een bekwame hersenchirurg

te beurt kon vallen. Je ziet hoe Sabina kitsch produceert, en zich in haar erotiek al even kitscherig gedraagt. Wanneer Tereza haar fotografeert -de publicitaire scène- dan zie je ze niet eens meer. Daarmee zeg ik wat voor mij de film redt: de dierlijke, kinderlijke, menselijke présence van Juliette Binoche. Maar vermits Kaufman dat nauwelijks beseft, is zij aan zichzelf overgeleverd, en overdrijft ze meer dan eens, al is het maar een beetje. De Tereza van Binoche belichaamt de gehinderde wil tot liefde : een psychodrama, dus, eerder dan een historische tragedie, en zeker geen nostalgisch verhaal over noodlot en toeval. Wat het boek van Kundera en de film van Kaufman wel pretenderen te zijn, en daarom maken ze allebei schijnkunst.

Georges Adé

BEELDDE KUNST

Geënceneerde fotografie in Rotterdam

Tot begin oktober is Rotterdam de fotostad van Europa, met 32 grote en kleine exposities, verspreid over de gehele havenstad. In de nostalgische hal van de Holland-Amerikalijn is de eerste fotobiënnale te zien.

Voor deze hoofdexpositie, getiteld 'Questioning Europe', werden tien Europese landen uitgenodigd om een inzending te verzorgen, met als thema 'Reinterpretations within Photography'. Het betreft België, West-Duitsland, Groot-Brittannië, Frankrijk, Oostenrijk, Noorwegen, Spanje, Tsjechoslowakije, Finland en Nederland. Per land zijn twee tot vijf fotografen met recent werk vertegenwoordigd. Voor België selecteerde Georges Vercheval, directeur van het fotomuseum te Charleroi de fotografen Stephen Sack, Marina Cox, Jean-Louis Godefroid, Jean Janssis en de Vlaamse fotograaf Ludo Geysels.

Ludo Geysels, die reeds jaren intensief bezig is met authentieke in scène gezette fotografie, neemt met zijn monumentale foto's een loopje met de rage van de 'Nieuwe Wilden'. In deze reeks, gepresenteerd onder de titel 'Modern', wil hij dit begrip met een knipoog bekijken, en

via accentuering verduidelijken. Het resultaat is fascinerend : een wilde fotografie vol dubbele bodems, vol inzuigefecten, getormenteerde structuur en dynamiek. Ludo Geysels kent het vak, en werpt zich met heel wat virtuositeit op een

persiflerende inhoud. Hij toont als geen andere aan hoe een kunstenaar een functie heeft in de maatschappij, in het dagelijkse leven, als bedenker, als verstoorder, als verhelderaar, als verwarrar.

De fotografie heeft zich in de afgelopen twintig jaar nadrukkelijk ontwikkeld tot

een autonoom medium, behorend tot de beeldende kunst. Opvallend is hoe fotografen over het algemeen veel beter dan vroeger op de hoogte zijn van de geschiedenis van hun eigen medium, en ze maken er op vaak heel curieuze wijze gebruik van ook.

Het geheel van de tentoonstelling schetst een beeld van de recente ontwikkelingen. Het initiatief biedt een platform voor reflectie, discussie en uitwisseling op mondiaal niveau van een medium dat volgend jaar honderdvijftig jaar oud wordt. Dit kan alleen maar toegejuicht worden nu we merken dat de zoektocht naar nieuwe betekenissen en concepten veelzeggend aanwezig is.

Mis deze Biënnale niet !

Johan M. Swinnen

Fotografie Biënnale Rotterdam: Questioning Europe - Reinterpretations within Photography. Kunsthal Wilhelminapier tot en met 2 oktober 1988, woensdag tot en met zondag 12-18 uur. Ook exposities in vier musea en vele galleries. Info: 010-4145766.

Er is een uitstekende catalogus beschikbaar voor 40 gulden.

BOEK

“Vrouwentongen”

Is deze bundel vrouwenverhalen bedoeld als compensatie voor de “Mooie Jonge Goden”, de debuutbundel waarin immers alleen mannelijke auteurs aan het woord komen? Misschien is het nodig Vlaamse vrouwelijke auteurs op deze manier een kans te geven. Op het gevaar af dat ze nu in hoofdzaak slechts door vrouwen gelezen worden. Want zo gaat het toch nog steeds: er is de literatuur tout court, en daarnaast de vrouwenliteratuur. Net zoals de kinder- en de jeugdli-literatuur heeft ze wel haar bestaansredenen, maar wordt ze niet echt voor vol aangezien. Waar redacties hun (schaarse) vrouwelijke recensenten op afsturen, want de mannen hebben wel belangrijker auteurs omhanden. En nu zou ik moeten verder gaan in de stijl van “Wel heren, lees eens déze bundel dan zullen jullie zien dat vrouwen het ook kunnen!”. Maar helaas, lang niet alles in “Vrouwentongen” is van niveau. Een geluk dat de titel niet “Mooie Jonge Godinnen” luidt. Maar “Vrouwentongen” vind ik ook niet bepaald een geslaagde keuze. De titel verwijst een beetje misprijzend naar kletsende vrouwen onder elkaar. (Mannen schrijven verheven literatuur en voelen zich goden, vrouwen vertellen maar wat-ervloekte bescheidenheid!). En het

hoofd van Medusa, het vrouwmonster met slangenhaar, op de omslag, staat niet symbool voor onversaagdheid, want zij heeft de blik afgewend en haar woorden als slangen keren zich tegen haar.

De teneur van de meeste verhalen is somber. Vrouwen zijn het slachtoffer van onbekende machten (“Sara”, Elisabeth Marain), van de grauwe onafwendbaarheid van een leven in de schaduw (“Alles blijft gelijk”, Anne Riemeers; “Laatste woord”, Chris Meerbeeck) of van een traumatische ervaring die hen tekent voor het leven (“De Kever”, Liva Willems; “Het verdict”, Audrey de Vlieger). Wat larmoyant, deze laatste twee, wat déjà vu de andere, vooral in de zwart-wit tekening van de personages. Steken er volgens mij bovendien, zowel literair als qua originaliteit van het thema: “Tante” van Kristien Hemmerechts, intimistisch en droefgeestig zoals haar onlangs verschenen verhalenbundel “Weerberichten”, en “Zonder bagage” van Ingrid Vander Veken. Deze journaliste ontpopt zich hier

als een vlotte schrijfster, die, met een licht ironiserende pen, een goede vondst mooi uitwerkt. Lut Missinne heeft mij geboeid met haar persoonlijke kijk op het oeuvre van Herman Portocarero. Het reisverhaal van Lucienne Stassaert over Algerije is vervelend, omdat het uitgaat van een te vaak herhaalde idee en de auteur zichzelf te veel op het voorplan zet. Toch niet altijd zo bescheiden die vrouwen. “Berenliefde” van Rita Demeester is het enige verhaal waarin het hoofdpersonage een man is. Het verhaal heeft wel sfeer maar wat weinig substantie. Hoe dan ook, niet onaardig. Zoals de zoektocht van Liesbet Hobert naar Beatrice, de raadselachtige aanbode van Dante.

Al met al is “Vrouwentongen” geen bundel van de bovenste plank, maar ik hoop dat hij tenminste van de vrouwenplank afraakt. Tenslotte is wat mannen schrijven ook niet altijd zo goddelijk geïnspireerd.

Kitty Roggeman

“Vrouwentongen”, verhalen, essays en reisreportages van Rita Demeester, Kristien Hemmerechts, Liesbet Hobert, Elisabeth Marain, Chris Meerbeeck, Lut Missinne, Anne Riemeers, Lucienne Stassaert, Ingrid Vander Veken, Audrey de Vlieger, Liva Willems; Houtekiet, Antwerpen, 1988.

DANSTHEATER

The Belgians are coming

Algemene buitenlandse erkenning is recht evenredig met en afhankelijk van de bijval in het buitenland. Een ijzeren wet, gevoed door de houding neer te kijken op werk uit eigen land. Een ongeschreven wet die het jonge, Vlaamse danstheater, dat vanaf het begin van de jaren tachtig de kop opstak, behoorlijk parten speelde.

Toen even later de Nederlanders, altijd al vlotte jongens geweest, en de Europese festivalprogrammatoren de Vlaamse risiconemende en -lopende kunstenaars een stevig duwtje in de rug gaven, werden ze in eigen land niet meer voor halfwassen idioten uitgescholden. Ook in andere kunstvormen was de mentaliteitswijziging ten opzichte van het Belgisch werk voelbaar. Onze kunstenaars worden niet meer bij voorbaat een bank achteruit gezet en de Nieuwe Nationalisten kunnen opnieuw met bonzend hart fluisteren: “Dit is Belgisch”.

Ondanks het prille triomfalisme steken appreciatie en eventuele bekroningen in het buitenland de jonge dansers nog steeds een hart onder de riem, want de culturele overheid te lande blijft voor-

lopig blind en doof voor de krachtige ontwikkeling van de Belgische dans in de jaren tachtig. Het reageren op nieuwe impulsen en het stimuleren ervan zoals met positief resultaat in Frankrijk gebeurt, is nog niet doorgedrongen tot de Hoge Heren. De herinnering aan de recente rel rond het misbruik van De Keersmaekers succes in de Vlaanderen-leeft-campagne terwijl ze zelf nog op subsidies zat te wachten, ligt nog vers in het geheugen. Toch vreemd als je bedenkt dat ze begin september vorig jaar de meest gerenommeerde onderscheiding voor danschoreografie in de Verenigde Staten, de Newyorkse Bessie-award, in ontvangst mocht nemen. En nu, op 15 september jongstleden was het de beurt aan Wim Vandekeybus. Beiden kregen de prijs niet zomaar voor de beste buitenlandse dansproductie, maar voor de beste tout

court. Het *Dance Theater Workshop*, in de wandeling DTW genoemd en één van de belangrijkste podia voor dansende debutanten in New York, en zijn directeur David White moeten wel goed in de schoenen staan om de eigen nationale dansstrategie en -vernieuwing -zowat de belangrijkste ter wereld- tegen de haren in te strijken.

Toegegeven. Prijzen en bekroningen zijn altijd artificieel en vooral heel subjectief. Maar de mooie publiciteit voor het Vlaamse danstheater komt van pas aangezien de officiële cultuurpolitiek op dit vlak verstek laat gaan. Bovendien is de promotionele efficiëntie en de stille diplomatie van niet-commerciële, Brusselse theatercollectieven als het *Kaaithater*, waartoe Anne Teresa De Keersmaeker behoort, en het kleinere *Addison De Wit*, dat Wim Vandekeybus steunt, niet meer weg te denken. Vooral voor de laatste kunstenaar, die voor zijn debuut *What the body does not remember* werd gelauwerd, is het een enorme aanmoediging voor de tweede productie waaraan hij nu werkt.

Paul Verduyck

MUZIEK

De Afrikaan onder de superstars

Een paar jaar geleden had menig muziek-liefhebber nog de grootste moeite om feilloos de naam over de lippen te persen: *YOUSSOUN' DOUR*. Vandaag maakt hij deel uit van het stelletje superstars dat de Amnesty International-tournee 'Human Rights Now' mag schragen.

Wie is Youssou N'dour? Hij is met muziek groot geworden en op 14 jaar was hij te Dakar reeds een gewaardeerde zanger in de *Star Band de Dakar*, een typisch Dakar-cluborkest dat de ontspannen lokale rumba-ritmes speelde, met teksten in het Spaans of in de plaatselijke talen. Vrij snel werkt hij zich los uit de greep van de manager van de Star Band en richt hij met anderen de *Etoile de Dakar* op, later Super Etoile genoemd. Ook hier treedt hij al spoedig op de voorgrond en zet hij de muziek sterker naar zijn hand. Als een radde Afro-Yuppie wil hij optredens, produktie en promotie professioneler aanpakken. Het muzikale resultaat mag bovendien gehoord worden: de platen van Youssou N'dour en de Super Etoile laten een heel eigen geluid horen, gebaseerd op de lokale *m'balax-ritmes* (gesyncopeerde ritmes) en met een zangtechniek die veel ontleent aan de beste griot-traditie. Alles wordt nochtans

in een glad elektrisch kleedje gestopt. De stijl slaat aan bij Senegalezen en Europeanen. In de zomer van '86 laat hij een bijzonder sterke indruk op festivals in Engeland en Nederland, en ook Sfinx te Boechout geniet van een schitterende en muzikaal grootse show. Youssou N'dour, 26 jaar op dat moment, houdt het publiek koeltjes in zijn greep, maar vriendelijk en zonder de minste arrogantie. Een charmante en overtuigende stijl.

Bij Paul Simon verzorgt hij een partijtje percussie op één van de tracks van *Grace-land, Diamonds on the soles of her shoes*. Met Peter Gabriel zingt hij een lied van de LP *So, In your eyes*, meteen goed voor een gratis ticket Torhout-Werchter en een schaduwoptreden. Met dit soort kruimels heeft Youssou N'dour zeker niet zijn muzikale reputatie versterkt, wel zijn naam en verschijning aangebracht en aangedikt. Wellicht is het ook daarom dat

hij 'rijp' was voor de Amnesty-toer, en tegelijk kon hij als Afrikaan het internationale en interculturele blazoen van het initiatief wat oppoetsen.

De muziek die hij in zijn recentste optredens brengt is opnieuw authentiek en Afrikaanser dan in '86. De strakke, variërende percussie en de perfecte zang van Youssou N'dour doortrekken de nummers op een heel eigen en originele wijze. Het soepele enthousiasme van de groep en de groepsleider maken een optreden tot een prachtig feest. Youssou N'dour, die in het Wolof zingt en dus weinig verstaanbaar is voor Europese of Amerikaanse toehoorders, brengt bovendien net die juiste dosis herkenbaar engagement in zijn show die door een gewillig publiek altijd gesmaakt wordt. *Nelson Mandela*, lang niet zijn beste nummer, wordt steevast het succesnummer van zijn huidige optredens.

Het lijkt er haast op dat hij het allemaal precies zo bekeken en gepland had, met een feilloze intuïtie voor succes. De persoonlijke zijstapjes maakten de weg vrij voor -inderdaad- een plaats op de internationale podia. Weinig Afrikanen hebben het hem voorgedaan.

Bert De Vroey

TELEVISIE

De 7de dag

"OP DE 7DE DAG RUSTTE
GOD UIT..."

De Zevende Dag van zondag 11 september had het ditmaal over de aanstaande partijvoorzitters van CVP en SP, en bracht ons een confrontatie tussen Begrotingsminister Schiltz en zijn illustere voorganger Guy Verhofstadt.

De formulé van De Zevende dag heeft heel wat te bieden: zeker bij het interview- en het confrontatiegedeelte kan naar behoren iets worden uitgepraat. De korte interviews in het derde gedeelte van de uitzending lenen zich daar veel minder toe: het blijft hoe dan ook storend dat zelfs te midden van een interessante tussenkomst het orkestje opdringerig het einde van de spreektijd inluidt (zoals bij het stuk over het ABVV-voorstel tot afschaffing van de stempelpllicht, met een voorzichtig positieve minister van Arbeid).

Opvallend in deze uitzending was de braafheid van de aanpak. Weliswaar werd doorheen het interview met Louis Tobback even de nationale politieke stoeledans aangestipt, het onderliggende en

al te vanzelfsprekende gebrek aan interne partijdemocratie binnen CVP en SP werd helaas niet aangekaart. Met Daniël Buyle hadden we hier wellicht heel wat anders te horen gekregen. Droevig is dat de discussie tussen Schiltz en Verhofstadt alweer uitliep op een louter technisch debat: geen snedige vragen die dieper gingen dan de grootte van het staatstekort en de daaraan gekoppelde besparingen.

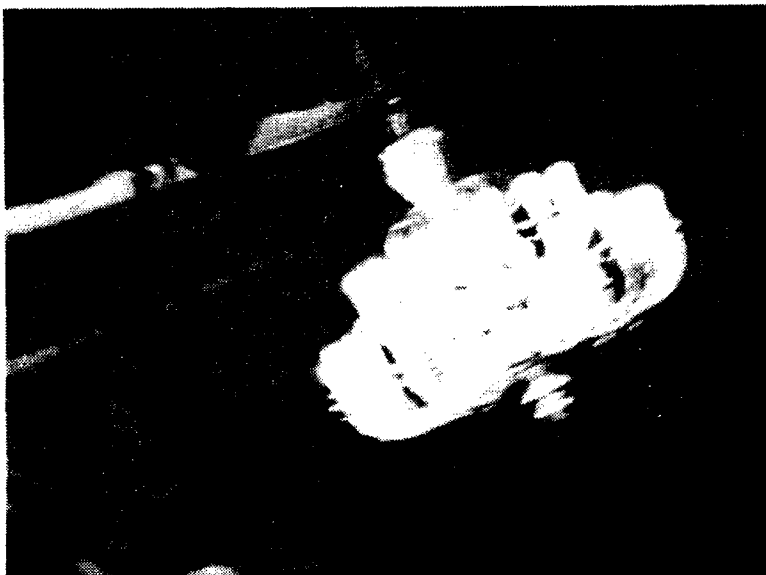
Geen discussie over de zin en het maatschappelijk doel van deze besparingen of de wijze waarop dit snoeiwerk over de verschillende lagen van de bevolking gespreid wordt. Daardoor werd het een inhoudsloos debat, even schraal als het gesponsorde bier dat de prominenten blijkbaar nooit uitgedronken krijgen. Zo krijg je doorheen de politieke bomen nooit het politieke bos te zien, een bos dat nochtans de laatste jaren zwaar aangetast is door een blauw-zure regen.

Aldus dreigt ook de Zevende dag een praatprogramma te worden waarin elk ideologisch debat onmogelijk wordt. Nochtans ligt daar de essentie van zo'n programma: politici uit hun ivoren staatstoren halen en terug op het spoor brengen van de oorsprong van het beleid: de maatschappijkeuze, de sociale accenten, de economische en sociale democratie. Of zijn dit al te zware ingrediënten voor een optimale zondagse brunch-televisie?

Eric Goubin

DOE DE 25 SEIZOENEN SWING

In zijn 25ste seizoen swingt de Beursschouwburg traditiegetrouw op vele fronten: theater, muziek, video, lezingen, tentoonstellingen, kindertheater,...

**MARGUERITE DURAS
JUDITH HERZBERG
FRIEDRICH SCHILLER
ANTON TSJECHOV
VONDEL
BERNARD-MARIE KOLTES
KAMAGURKA
JAN DECORTE
FRANS STRIJARDS
JEAN COCTEAU
WILLY THOMAS
GERARDJAN RIJNDERS
WILLEM VAN TOORN
GEORGE TABORI
DIRK ROOFTHOOF
PETER HANDKE
LARS NOREN
LOUIS PAUL BOON
HEINER MÜLLER
STEPHEN BERKOFF
DALTON TREVISAN**

zijn de auteurs die u terugvindt in het theaterwerk van groepen als De Tijd, Blauwe Maandag Compagnie, Maatschappij Discordia, Orkater, Toneelgroep Amsterdam, Art & Pro, Dito Dito, Tiedrie, Decorte + Cie, Josse De Pauw, etc. etc.

**JOHN CAGE
JON HASSELL
PHILIP GLASS
CHARLES IVES
MEREDITH MONK
ARVO PART
WALTER HUS
PETER VERMEERSCH
BOUDEWIJN BUCKINX
GAVIN BRYARS**

zijn de componisten die u terugvindt in de serie nieuwe-muziekconcerten door het Kronos Quartet, Meredith Monk, X-Legged Sally, The Hilliard Ensemble, Gavin Bryars Ensemble, etc. etc.

**BEURSSCHOUWBURG 88-89
Het 25ste seizoen!**

August Ortsstraat 22
1000 Brussel
(Metro Beurs)

**Gratis programmapocket?
Bel 02/513 82 90**

Sinds 1 september zendt de BRT geen reclamespotjes meer uit. Wat wellicht een opluchting is voor veel kijkers, kan echter een behoorlijke aderlating voor de BRT worden. Daar ziet men een flink deel van de inkomsten verdwijnen: reclamegelden, bestemd voor wat nog steeds slechts een commerciële spooktelevisie is.

Eind 1987 besloot de Vlaamse Executieve dat het uit moest zijn met de niet-commerciële reclame op de BRT. Vanaf 1 maart '88 mocht de BRT geen contracten met adverteerders of sponsors meer afsluiten. Vanaf 1 september moest het finaal gedaan zijn met reclame op de BRT. Terzelfdertijd werd de erkenning van de Vlaamse Televisie Maatschappij (VTM) bekrachtigd.

Winnaar 1: de BRT?

Door het ingevoerde reclameverbod beschikt de BRT in 1988 over ongeveer 65 miljoen minder inkomsten, ook al werd erger verwacht. De niet-commerciële reclame op de BRT bleek namelijk in de lift te zitten: in maart van dit jaar was reeds 2/3 van de verwachte inkomsten gerealiseerd. Ondertussen besloot de Vlaamse Regering om de BRT voor 1988 de verloren 65 miljoen bij te passen.

Wat er in 1989 financieel gaat gebeuren met de BRT weet geen hond. Het enige houvast ter zake is de huidige ontwerpbevestiging voor volgend jaar. En daarin staat voor de BRT identiek dezelfde overheidstoelage ingeschreven als voor 1988. Van reclame-inkomsten geen sprake meer. En zeggen dat die in 1987 nog goed waren voor 270 miljoen.

Intussen probeert de BRT een vergunning te krijgen om zowel commerciële als niet-commerciële reclame uit te zenden op radio en televisie (dit laatste slechts tijdelijk). De reclamegelden gaan op dit ogenblik toch naar het buitenland, dus probeert de BRT via reclame de centen in eigen land te houden. Aan de andere kant van de taalgrens is men al zover. Daar is de 'verbelgisching' van RTL volop aan de gang en mag binnenkort ook de RTBF handelsreclame uitzenden. Op de BRT-vraag kwam van overheidswege geen antwoord.

Winnaar 2: VTM?

En wat vinden de reclamejongens er zelf van? Voor de reclamebureaus is de samenvoeging van twee zenders wellicht

Er zijn twee winnaars in u?

BINNENKORT:
REDDY DE MEY LOOPT OVER
NAAR VTM OM DE COMMERCIELE
RECLAME TE PRESENTEREN

interessanter om een "zo breed mogelijk segment van de markt" te bereiken. Van de in oprichting zijnde commerciële televisie wordt helemaal niet verwacht dat ze de kijkcijfers van de BRT zal overtreffen. De publiciteitsbusiness lijdt bovendien onder de enorme onzekerheid en verwarring die ter zake heerst. Op de BRT kan men geen reclame kwijt, op de franstalige zenders wel maar nog niet helemaal officieel en bij VTM komt men eerst volgend jaar aan de bak. Misschien...

VTM heeft zich tegenover de reclameagentschappen nauwelijks of niet bekend gemaakt. Haar tarieven voor het uitzenden van reclamespots zijn nog onbekend. Ondertussen zijn de reclamebureaus volop bezig hun reclamebudgetten voor volgend jaar vast te leggen. VTM dreigt compleet uit de boot van de publicitaire mediaplanning te vallen. Geen reclame, geen centen, geen programma's: zo simpel is dat. VTM zal bijgevolg wel heel gekke stoten moeten uithalen om deze achterstand bij te benen. Bovendien kampt VTM met heel wat technische problemen en werden een aantal belangrijke uitgavenposten niet of verkeerd ingeschat. Zo zal VTM - en dus niet de kabelmaatschappijen - zelf moeten instaan voor de betaling van de SABAM-rechten. Waar men dacht gratis of goedkoop gebruik te maken van het straalverbindingnet komt men al evenzeer bedrogen uit: ook dat wordt een onkosten van ettelijke tientallen miljoenen per jaar. Méér uitgaven dan verwacht, naar alle waarschijnlijkheid minder (reclame-)inkomsten dan gehoopt: VTM bevindt zich wel in bijzonder nauwe financiële schoentjes. Wie wou daar het BRT-monopolie per se doorbreken?

Ondertussen bewaart de BRT er zelf het stilzwijgen bij. Totaal onzeker van haar positie in 1989 onthoudt ze zich van commentaar. Die onzekerheid is des te groter daar niemand weet wat in het najaar de 'uitgebreide' Vlaamse regering met het BRT-geld gaat aanvangen. Met uitspraken zoals van uittreidend CVP-voorzitter Swaelen dat de BRT -over drie jaar gespreid- 1,5 miljard méér zou moeten krijgen, komt men niet ver. Dat blijven louter beloften van een uittreidend voorzitter.

Omroepen en reclame: er zijn géén winnaars in U

Overigens is de BRT van in oorsprong helemaal geen vragende partij op het vlak van de al dan niet-commerciële spots. Net zoals de RTBF ziet de BRT het louter als één van de weinige mogelijkheden om het beschikbare budget ietwat uit te breiden. Men zou er niet liever hebben dan dat gewoon het hele bedrag van het kijk- en luistergeld naar BRT en RTBF zou gaan, daar waar dat nu slechts de helft is.

We maken mee dat de discussie over het principe van reclame op radio en televisie door alle partijen (op de Groenen en klein links na) gestaakt wordt. Er is alleen nog maar discussiestof over welke omroep recht heeft op de reclamegelden, hoe de reclame eruit mag zien en binnen welke tijdsblokken publiciteit mag worden uitgezonden. De blauwe versnelling van de jaren '80 heeft gewerkt in het mediaveld: de commercialisering is doorgevoerd zonder dat er essentieel over is nagedacht. Dat reclame in essentie een bewuste poging tot manipulatie van het behoeftenpatroon van de burger is, is geen doorslaggevend argument meer. Bij die publiciteit is in de eerste plaats de reclamebusiness gediend, veeleer dan de omroep, maar dit is evenmin een punt. Dat door de commercialisering de kijkcijfers voortdurend hoger moeten, wat zal leiden tot meer gemakkelijke ontspanningsprogramma's, daar heeft men het al lang niet meer over. Bovendien lijdt de BRT onder de voortdurende onzekerheid van haar middelen en haar toekomst. Dit "werkt negatief in op de creativiteit van de BRT-mensen", verklaarde Cas Goossens nog in november '87. Bijna een jaar later is de onzekerheid alleen maar groter. Maar de BRT bestaat tenminste. Wat we van VTM nog lang niet kunnen zeggen ...

Eric Goubin

DOSSIER

Frans Boenders staat bekend als producer van BRT 3, als duizendpoot in allerlei culturele initiatieven en als auteur van essays, ook over *het Verre Oosten. Zo verbleef hij meermaals in Tibet, dit jaar bijvoorbeeld al twee maal. Over die reizen schreef hij voor "Toestanden" volgend dossier.*

Toen ik in maart van dit jaar de opwindende en de kleine revolutie meemaakte rond Mönlam, het Grote Gebedsfeest dat volgt op Tibetaans nieuwjaar, had Lhasa een week lang een glimp hervonden van wat voor de 'bevrijding' haar levendigheid moet zijn geweest. Duizenden pelgrims liepen onvermoeibaar de grote omgang rond de oude stad af. Ze zwaaiden driftig met hun gebedsmolentjes, prevelden aldoor schietgebeden en joegen de kralen van rozenkransen door hun vingers. Voor de Jokhangkathedraal wierpen ze zich, uit eerbied voor de boeddha's en de bodhisattva's, met honderden tegelijk op de plavuizen. Binnen, op de open plaats voor het heilige der heiligen, gooiden honderden paars-rode monniken elkaar witte welkomstsjaals toe, urenlang reciterend, wiegend en psalmodiërend onder het waakzame oog van de discipline-meester.

Het jaar van de draak

Na 1959 verboden de Chinese bezetters het Mönlamfestival. Maar in 1986 lieten ze het weer toe. Na de opstand van oktober vorig jaar bleef de spanning in de Tibetaanse hoofdstad voortduren. Toeristenvisa werden ingetrokken. De controles in Lhasa werden opnieuw scherper. In de kloosters Drepung en Sera hield de politie in burgerrazzia's. De zeven kazernes die in en rond de Tibetaanse hoofdstad liggen, kregen verse troepen. Er zouden nu 100.000 Chinese soldaten gelegerd liggen in een stad van ongeveer evenveel zielen.

Je kon voelen dat de 'veiligheidsvoorzieningen' voor de nieuwjaarsfeesten indrukwekkender dan ooit waren. De vele duizenden pelgrims moesten dit ervaren als een ontzaglijke provocatie. Mönlam duurde een dag of tien. Elke dag steeg de spanning. Dat had veel te maken met de grote vloed bedevaarders die spe-

Tibet is China niet

ciaal voor de gelegenheid in Lhasa loeerde, buiten het stadscentrum, onder tenten van bruin yakhaar, bij familie of kennissen, zomaar op straat. Overdag stapten ze met z'n allen, tot honderden keren toe, de cirkel met smalle straatjes af die vanouds om de kathedraal getrokken is.

Deze Barkhor of kleine omgang is zowat het enige stadsdeel van Lhasa dat aan de verdachte urbanisatiedrift van de Chinezen is ontsnapt. Voor alle Tibetanen, zowel hoofdstedelingen als pelgrims, is de Barkhor het centrum van hun religieuze en nationale identiteit. Wie er rondstapt, of de omgang met zijn lichaam afmeet door zich telkens weer ter aarde te werpen, verwerft grote religieuze verdienste voor zichzelf, voor de gehele Tibetaanse natie en voor alle levende wezens.

Op de Barkhor nam de commotie elke dag toe. Ook op de binnenplaats van de kathedraal steeg de spanning. De overwegend jonge monniken uit de nabijgelegen kloostersteden Drepung en Sera leken iedere dag wat minder geconcentreerd. Dagenlang stilzitten, luisteren naar eindeloze sermoenen, aldoor reciteren: het had hun zenuwen danig op de proef gesteld. Iedereen keek uit naar de laatste dag. Dan zouden tegen de buitenmuren van de kathedraal op de vier hoofdwindstreken de grote tormas worden aangebracht. Een torma is een offergave in symbolische vormen, gekneed uit een mengsel van yakboter en gerstemeel en geschilderd in hevige kleuren. Op 5 maart bleek mij de drukte eruptief. Tientallen vrachtwagens vol Chinese soldaten en politiemannen werden aangevoerd om de orde te handhaven; in feite droegen ze enkel bij tot de

escalatie van de spanning. 's Morgens vonden de weinige buitenlanders de toegangsstraten tot de Barkhor en het grote plein voor de Jokhangkathedraal afgesloten - met het oog op het mogelijk explosieve slotfeest waren de visa met mondjesmaat uitgereikt. We waren hooguit met zo'n dertig toeristen. Vanaf de andere zijde van het plein zag ik hoe de duizenden Tibetanen obstinaat de Barkhor bleven afstappen. Wie provoceerde wie? De massa bedevaarders die de gehate bezetters vrank in de ogen keek, of de almaar aangroeiende groene uniformen die de vijandige massa in toom moest houden?

De eerste stenen vlogen in het rond. Een Chinees, met bloedend gezicht en ondersteund door twee medesoldaten, verliet wat er als een klein slagveld begon uit te zien. Plotseling kon het wél: een bezoek aan het tijdens de Culturele Revolutie zwaar vernielde klooster Ganden. Wij werden snel naar ons busje geloodst, langs een nog niet bezette straat.

Zij aan zij

's Avonds, tijdens de slotceremonie, zouden de tormas feestelijk worden verbrand nadat een bijzonder heilig boeddha-beeld langs de Barkhor zou zijn gedragen. Duizenden geüniformeerden hielden de oude stad hermetisch afgezet: ze stonden letterlijk schouder aan schouder. De schaarse buitenlanders mochten, onder strikte bewaking, zich een weg door de Barkhor banen om de mooie offergaven te bewonderen en te fotograferen. Vooral eer ze ceremonieel door het vuur zouden worden vernietigd. De spanning viel nu te snijden. Was het de overmacht van soldaten en politie of schroom voor het groepje buitenlanders die hen van geweld deed afzien? We werden terug afgevoerd naar het hotel, op veilige afstand van de oude stad. De grote straatweg lag er

duister en verlaten bij, op het aan- en afrijden van enkele jeeps na.

Enkele uren later barstte de opstand in volle hevigheid los. Ik hoorde schoten en even later de sirenes van ziekenwagens. Mijn kamergenoot Roland Monteyne en ik besloten het verbod om het hotel te verlaten in de wind te slaan. Het lawaai nam toe naarmate wij de oude stad naderden. Toen we via een steeg ongemerkt de Barkhor wilden opgaan, werden wij door politiemannen in burger tegengehouden. Onze paspoorten werden genoteerd en een militaire jeep reed ons terug naar het hotel.

De volgende dag, 6 maart, bleken er verschillende doden te zijn gevallen. Wij stonden die ochtend te blauwbekken op het vliegveldje van Gongkar. Het vliegtuig zou ons nog voor de middag naar Chengdu, de hoofdstad van de provincie Sichuan, brengen. Het groepje Belgen, zeer aangeslagen na de onmiskenbare bewijzen van de nachtelijke opstand, had enkel vermoedens over het juiste aantal slachtoffers en de aangerichte schade. De Chinese gidsen deden of hun neus bloedde. (Gidsen in China worden getraind in niet-weten.) De correspondent van Agence France Presse liep zich te verbijten: hij moest zijn waardevolle filmrolletje nog door de douanecontrole loodsen. De Fransman had als enige officiële westerse journalist de opstand meegemaakt -maar ook hij was 's nachts naar het hotel teruggevoerd. Een paar dagen later stond zijn foto in de meeste kranten: monniken die stenen gooien naar de politie.

De vijf doden van de eerste speculaties werden er spoedig tien, vijftien, twintig. Honderden Tibetanen blijven opgesloten. De kloosters van Drepung en Sera lijken weer nagenoeg uitgestorven. Er worden raids uitgevoerd om de schrik erin te houden. Tibetanen worden nog steeds gefolterd.

En in juni kwam er, opnieuw naar aanleiding van een religieus feest, andermaal een kleine opstand. Wanneer valt het volgende bloedige treffen?

De Tibetanen weten sedert oktober 1987 dat de sympathie voor hun onafhankelijkheidsstrijd in het westen groeit. Ook hechten ze betrekkelijk weinig belang aan het voorlopig tekort aan resultaat; ze zuchten al 35 jaar onder de Chinese overheersing; de onafhankelijkheid hoeft niet

voor morgen te wezen.

De lange zucht

Toen ik deze zomer opnieuw in Lhasa was, zag ik geen spoor meer van de opwinding eerder dit jaar. Zeker, in het Potala -de paleisburcht van de Dalai Lama- en de Jokhangkathedraal zag ik weer dezelfde ontroerende tafereelen. Hele families uit de oostelijke Tibetaanse provincies Kham en Amdo (nu voor een flink part geannexeerd bij de Chinese provincies Qinghai en Sichuan) waren zo te zien weken op bedevaart. Oma zat soms schrijlings op de rug van zoon of schoonzoon. Een sliert kinderen liep in hun zog. Ze droegen lederen nappen en gebruikten jamblikken waaruit de boter met lepels tegelijk in de duizenden boterlampen werden geschept. Het flikkerende licht wierp de vreemdste schaduwen over de talloze beroekte beelden van boeddha's en bodhisattva's. Meer dan eens moest ik kokhalzen van de weë lucht. Mijn gezellen en ik, als westerlingen weer zeldzamer geworden na de benden toeristen van 1986 en 1987, werden aangestaard, toegelachen, gevraagd om *Talé Lama Pictures*. Nee, de alom tegenwoordige groene uniformen van het 'bevrijdingsleger' ten spijt, de devotie van de Tibetanen is onaangestaan. De jonge monnik-suppoot van Drepung, die mij voor de vierde keer in twee jaar tijd zijn kloosterstad rondleidde, nam mij apart zonder dat mijn Chinese gidsen het zagen. Hij vertelde mij met sprekende gebaren hoe zijn vriend in maart aan zijn einde was gekomen en hoe tientallen andere monniken nog in de gevangenis

EXPORT VAN DALAI-LAMA-
HOOFDDEKSELS NAAR BELGIË
GEVOELIG GESTEGEN...

zaten en er geslagen werden. Drepung lag er verlaten bij. Ook in de oude hoofdstad bleek mij elke sfeer van politieke opwinding zoek. Alleen op de Barkhor en voor de Jokhangkathedraal was het druk; maar daar is altijd leven.

Wellicht waren en zijn de radicale voorstanders van volstreekte onafhankelijkheid voor Tibet ontgoocheld door de toespraak van hun leider op 15 juni, voor

leden van het Europese parlement in Straatsburg. Voor het eerst formuleerde de Dalai Lama daar een oproep tot semi-onafhankelijkheid. Volgens zijn compromisvoorstel kan China verder zorg dragen voor de buitenlandse politiek en de landsverdediging van Tibet, dat "in associatie met de Chinese Volksrepubliek zelf zal instaan voor godsdienst, handel, opvoeding, cultuur, toerisme, wetenschap en andere niet-politieke activiteiten".

De Tibetaanse leider in exil aanvaardt dus de aanwezigheid in zijn land van naar schatting een kwart miljoen Chinese militairen. Dat lijkt me moeilijk te rijmen met een ander element uit het compromisvoorstel. Dat bepaalt dat Tibet zal omgevormd worden tot een vredeszone, een soort cultuur- en natuurpark waarin de eerbied voor de mens en voor de ecologie als hoogste waarde zou gelden.

In feite neemt dat laatste element in het voorstel van de Dalai Lama de conclusies op die de Nederlander M. C. van Walt van Praag formuleert aan het einde van zijn proefschrift over de internationale status van Tibet. Daarin voorziet deze jurist drie scenario's. Eerste mogelijkheid: China geeft Tibet een grote mate van daadwerkelijk zelfbestuur. Tweede scenario: Tibet verenigt zich met China in een vrije associatie. Derde oplossing: Tibet wordt een neutrale staat, zoiets als een Centraalaziatisch Zwitserland. De Dalai Lama kiest in zijn compromis voor een soort synthese van de drie voorgestelde scenario's.

Maar het recente voorstel heeft China tot dusver allerminst aangezet tot een discussie, althans niet officieel. Angst voor gezichtsverlies? Onenigheid aan de top in Peking? Onwil om de zeggenschap over een vierde van het grondgebied met de Tibetanen te delen?

De Chinese koorddanser

En nu lijkt dus ook het verzet in Tibet zelf ontmoedigd. "Ach, dat kan weer losbarsten als een pijnlijke verjaardag herdacht wordt of een religieus feest plaatsvindt", zei me afgelopen juli Schlittler, de Zwitserse baas van het Lhasa Hotel. Ik had hem na de onheilsnacht in maart met voorzichtige woede tussen zijn tanden horen brommen, "Waarom kunnen de Chinezen de mensen hier godverdomme niet met rust laten!".

Het Lhasa Hotel heet sedert 20 juli officieel Holiday Inn. In 1985 begonnen als *joint venture* leed het onder wanbeheer. De Chinezen zagen zich al spoedig ver-

plicht er westers management bij te halen. Anders was het enige behoorlijke hotel in Tibet failliet gegaan. 1986 en 1987 waren gouden jaren voor het toerisme in Tibet. Het is duidelijk dat het toerisme een detonerende rol in de Tibetaanse bewustwording heeft gespeeld. Zonder de zekerheid dat hun bloedige eis tot onafhankelijkheid in het Westen zou worden verspreid, had de opstand van vorig jaar waarschijnlijk niet eens plaats gevonden. China weet dat. Het zit geklemd tussen de politieke neiging Tibet opnieuw van het westen af te sluiten en het economische verlangen met Tibet geld te verdienen. De leiders willen hun liberaliseringskoers niet geheel en al opgeven. Liever dan een politiek van harde en open repressie te volgen, doet Peking alsof de roep om onafhankelijkheid enkel onder zeldzame separatistische heethoofden leeft. Het Tibetaanse volk verlangt niet liever dan in vrede met de Han-Chinezen te leven, zo luidt de voorstelling van de feiten in China zelf. Terwijl de recente opstanden niet anders zijn dan een teken van de haat die de Tibetanen voelen ten aanzien van hun Chinese overheersers. Dat het juist *jonge* monniken zijn die de politie provoceren geeft te denken over de diepe wortels van die haat en over de afkeer van de jongeren ten aanzien van die Tibetanen uit de vorige generatie, die met de bezetter hebben meegewerkt. Het is duidelijk dat China nooit zou staan waar het nu in Lhasa staat zonder de collaboratie van een aantal aristocratische families, die in 1959 de Dalai Lama niet gevolgd zijn op diens vlucht, wellicht omdat ze de kans schoon zagen belangrijke posities te gaan bekleden in het nieuwe, Chinese Tibet. Toch heeft ruim 35 jaar indoctrinatie de Chinezen geen stap verder geholpen op de weg van de aanpassing die zij de Tibetanen willen opdringen. De tot 1980 volgehouden verkrachting van de volksaard, de uitroeiing van de godsdienst, het opgelegde Chinees in de scholen, de vervolging, foltering en terechtstelling van dissidenten, het algemene misprijzen voor de Tibetaanse cultuur: het heeft allemaal niet geholpen. Daarom stappen de Chinezen voorlopig niet af van hun Open Deur-politiek van betrekkelijke liberalisering en religieuze tolerantie. Cyamco, de ondervoorzitter van de rege-ring van de 'Autonome' regio Tibet, verklaarde in een interview dat deze politiek nog consequenter zou worden uitgevoerd. Als dat waar is, zal het Tibetaans een grotere plaats in het onderwijs toegewezen krijgen, zal het belang van de in 1986 in Lhasa opgerichte Tibetaanse

universiteit toenemen, en zullen de in Tibet werkzame ambtenaren verplicht worden niet alleen het Chinees te gebruiken. Maar zijn er voldoende betrouwbare Tibetaanse kaders om deze plannen zonder voor de Chinezen desastreuze gevolgen te verwezenlijken? In Lhasa en de andere drie steden in Centraal- en Zuid-Tibet: Shigatse, Gyantse en Tsetang, vormen de Chinezen de meerderheid. Het vertrouwen in 'aangepaste' Tibetaanse leiders en in het 'begrip' van de westerse toeristen voor de Chinese 'onbaatzuchtige hulp' aan Tibet is voorlopig ver te zoeken. China danst in Tibet op een koord.

Een ongeldig verdrag

De Tibetaanse kwestie blijft onopgelost. Het dringt steeds duidelijker tot ons bewustzijn door dat China zich in een onhoudbare positie heeft gewurmd. China maakte zich in de jaren vijftig met geweld meester van een land dat sedert het begin van de eeuw feitelijk onafhankelijk was geweest. Daardoor trad China de fundamentele spelregels van het internationaal recht met de voeten. Dat de Verenigde Naties toender-tijd geen gehoor verleenden aan het terecht protest van de Tibetanen, geeft geen flatteus beeld aan onze solidariteit. Wie wijst op het feit dat de Tibetaanse delegatie, onder leiding van Ngabo, in 1951 zelf goedkeuring hechtte aan het Zeventien Punten-verdrag over de 'bevrijding' van haar land, verzuimt te vermelden dat het om een gedwongen ondertekening ging. Dat verdrag is dus

ongeldig. Even pijnlijk wijst de noodzakelijke aanwezigheid, in Tibet, van zowat een kwart miljoen militairen op het Chinese ongeldig.

Geen misverstand

Laat ik duidelijk zijn. Ik beschouw mezelf als een vriend van China. Ik ben een hevig bewonderaar van de Chinese kunst

en cultuur. Het verheugt me vaak in 'Grijs China' te kunnen reizen. Wat ik er zie, hoor en leer verbreid ik gaarne in mijn eigen taal en uiteraard gezien door mijn eigen bril. Ik ben stichtend lid van de in Antwerpen gevestigde vereniging België-China, en ik voel er niets voor de aldaar gesmede vriendschapsbanden te verraden.

Maar. Tibet is China niet, ook al beweert China het omgekeerde. Men moet de waarheid spreken die men met zijn eigen kritische inspanningen heeft achterhaald. Tibets terechte verlangen naar volledige onafhankelijkheid maakt, vrees ik, geen kans.

Historische argumenten, hoe duidelijk uiteengezet ook, zullen China noch de andere grote mogendheden overtuigen. Maar China zit muurvast in Tibet. Er moet een oplossing komen. De Dalai Lama heeft met zijn voorstel van juli jongstleden de dialoog geopend. Het zou me niet verbazen indien China, voorlopig nog in het diepste geheim, dit voorstel ernstig aan het bestuderen is.

Jamaar, repliceren mijn minder kritische linkse vrienden. Welke weldaden heeft het feodale Tibet sedert 1950 niet van het socialistische China ontvangen! Landbouwhervormingen? Maar die hebben in de jaren zestig en zeventig geleid tot mislukte oogsten en massale hongersnood. Wegen? Maar die worden gebruikt voor de verplaatsingen van de Chinese bezettingstroepen. Scholen? Maar daar krijgen de kinderen les in het Chinees of, in het gunstigste geval, in een fel verbasterd Tibetaans. Geneeskunde? Maar die kende Tibet op zijn manier al grondig, toen de Chinezen in 1959 het Instituut voor Tibetaanse Geneeskunde op de heilige IJzerberg met kanonnen kapotschoten. Tapijtfabrieken? Maar daar weeft men de afschuwelijkste pseudo-Tibetaanse vloerkleden sinds mensenheugenis. Houtnijverheid? Maar die is verantwoordelijk voor de massale en onherroepelijke ontbossing van Tibet. De materiële infrastructuur die wij als wezenlijk beschouwen voor een moderne beschaving: stromend water, elektriciteit, riolering, telefoon? Het zijn zegeningen van de technologie waar de Tibetanen niet wakker van ligt.

Als hij maar vrij is. En juist dat is hij niet.

Frans Boenders

De unificatie van de versnipperde Tibetaanse vorstendommen onder Songtsen Gampo bracht gaandeweg een eigen culturele, maatschappelijke, politieke, economische en religieuze identiteit op dreef. Tibet groeide uit tot een machtig rijk, weliswaar immer scherp in de gaten gehouden door de nog machtiger Chinese buurman. De eerste grote kentering ontstond in de dertiende eeuw. Toen werd het onmetelijke Chinese rijk geregeerd door 'barbaren', de Mongolen die het tot keizers van China wisten te brengen. Aangezien de Mongoolse leiders, sterker dan de Han-Chinese keizers, belangstelling betoonden voor het boeddhisme en uiteindelijk de Tibetaanse belevingsvormen van dat geloof aankleefden, lag de weg naar een vriendschappelijke verhouding tussen het China van de Mongoolse keizers (de Yuan-dynastie) en Tibet voor de hand. De Mongools keizers van het Chinese rijk en de belangrijkste Tibetaanse geestelijke leiders van de diverse obediënties gingen elkaar eretiteln toekennen. De titel Dalai Lama of 'Oceaan van wijsheid' is, zoals bekend, een Mongools cadeau aan de meest vooraanstaande Tibetaan. Daarmee erkenden zij elkaar wederzijds als opperste wereldlijke en geestelijke leiders van het Mongools-Chinese rijk. Toch vormde Tibet daar nooit een vanzelfsprekend onderdeel van. Het bleef autonoom en gaf, zeker op religieus-cultureel gebied, de toon aan.

Gelijkheid ?

In 1639 ontstond een personele unie tussen de Dalai Lama en de toenmalige Hanchu-keizer van China uit de Qing-dynastie. Deze aparte verhouding berustte op principiële gelijkheid. De ene partij bood de andere partij datgene wat die andere miste, en omgekeerd. De Chinese keizer gold in die relatie als de machtigste leek, die opkeek naar het grote geestelijke gezag van de hoge lama, dat wil zeggen de religieuze leermeester die hem op een hoger plan tilde. De Tibetaan kreeg, in ruil voor zijn spirituele bijstand, van de Chinese keizer politieke en economische steun voor zijn natie. Telkens wanneer Tibet in moeilijkheden verkeerde, snelde de Xanchu-keizer te hulp. Toen bijvoorbeeld de opdringerige Nepalezen Tibet bleven lastigvallen,

De geschiedenis van een kolonisering

De huidige internationaalrechtelijke status van Tibet -als 'autonome regio' in de schoot van de Chinese volksrepubliek- kan niet worden losgemaakt van de historische wederwaardigheden tussen beide staten. Daarbij blijkt ons Tibet een enkele keer de sterkste partij.

Zo kon de grote koning Songtsen Gampo in de zevende eeuw een Chinese prinses als bruid opeisen. Maar meestal oefende China een controlerende functie uit.

stuurde hij in 1792 een Chinees leger om hen van het Tibetaanse grondgebied te verjagen.

Het ligt in de rede dat zulke succesrijke hulpexpedities uiteindelijk een grotere afhankelijkheid van China schiepen dan voor Tibets vrijheid goed was. De Chinezen kregen zoveel invloed dat ze erin slaagden de zevende Dalai Lama (1708-1757) te installeren. Tegen de kandidaat van de Mongolen in. Dalai Lama's werden, zeker op politiek vlak, onbetekenende figuranten ; drie onder hen stierven jong, wellicht vergiftigd ; de reële macht berustte bij de regenten. Pas met de dertiende Dalai Lama (1876-1933) kreeg Tibet een sterke leider. Hij wist een regeling te treffen met de Britse invallers van 1904 en sloot een verdrag met de grote Indiase buur. Nadat China in 1911 de laatste keizer had afgedankt en een republiek was geworden, riep de dertiende Dalai Lama de Tibetaanse onafhankelijkheid uit.

De huidige Dalai Lama was pas vijftien toen in 1950 veertigduizend soldaten van het Chinese Volksbevrijdingsleger het op dat ogenblik geheel onafhankelijke Tibet binnendrongen. Tibetaanse klachten over de Chinese invallers vielen in westerse dovemansoren. De adviseurs van de Dalai Lama besloten daarop de Tibetaanse leider in India in veiligheid te brengen. Maar de Dalai Lama keerde al in 1951 naar Lhasa terug. In de Chinese hoofdstad Peking had de Tibetaanse delegatie ondertussen met Mao een verdrag ondertekend over de zogeheten 'bevrijding' van Tibet. Toen hij negentien was, ging de Dalai Lama in op de uitnodiging van Mao om China te bezoeken. Hij bleef bijna een jaar in Peking, samen met de Panchen Lama, de nummer twee van de Tibetaanse hiërarchie. Op foto's uit die tijd staan ze

allebei lachend naast Mao. Verliepen de ontmoetingen in een hartelijker sfeer dan de Dalai Lama achteraf wilde toegeven? In 1956 brak er een guerrilla uit in Oost-Tibet. De Tibetaanse vrijheidsstrijders stonden machteloos tegenover het Chinese leger. Toch bleven zij verbeteren vechten tot wanneer de Dalai Lama in maart 1959 voorgoed naar India vluchtte. Bijna 100.000 Tibetanen zouden hun leider in de daaropvolgende jaren volgen. Tibet zelf kreeg op hardhandige wijze een Chinees gezicht opgedrongen. Wie zich verzette, werd terechtgesteld, in de gevangenis opgesloten, gefolterd en 'heropgevoed'. De Chinese taal verving het Tibetaans in het openbare leven. De religie werd geridiculiseerd, verboden, bestraft. De systematische vernietiging van de Tibetaanse cultuur volgde. Honderden kloosters, tempels, burchten gingen in de periode 1960-1975 tegen de vlakte. De furie van de Culturele Revolutie spaarde weinig of niets, al bleef de Potala, de paleisburcht van de Dalai Lama in Lhasa gespaard. Maar zelfs de machtige van Shigatse, het administratief en cultureel centrum van de Panchen Lama -eens het mooiste kasteel van Tibet- werd door de vernietigingsdrift van de roodgardisten in een ruïne herschapen.

Deng Xiaoping

Pas na 1975 houdt de vernielzucht op. Geïnspireerd door de nieuwe koers van Deng Xiaoping, zoekt China in 1979 toenadering met de in exil levende Dalai Lama. Het resultaat laat niet lang op zich wachten. Nog in hetzelfde jaar bezoekt de eerste delegatie van de Dalai Lama Tibet. Haar valt een geestdriftige ontvangst te beurt die de Chinese machtshebbers in verlegenheid brengt. In 1980 herzielt China openlijk zijn houding met betrekking tot Tibet. De Communistische partij bekent haar fouten en spant zich in om van de Tibetaanse cultuur te redden wat er nog te redden valt. Sedertdien herstelt men beschadigde kloosters en tempels, restaureert monumenten, tolereert openbare godsdienstpraktijken. Buitenlandse toeristen bezoeken in steeds grotere aantallen het voordien gesloten Tibet. Ze kunnen er, in een gesurveilleerde vrijheid, met de Tibetaanse bevolking contacten leggen.

Frans Boenders

KRONIEK

Op het Euroring-congres van extreem-rechts

“Jean-Marie Le Pen is een democraat, hij speelt het spel en dat is verraad”

Op 27 augustus laatstleden was Kortrijk kortstondig in de ban van de Euroring. Tolkien zal het wel nooit zo bedoeld hebben, maar wie toen het Euroring-congres van extreem-rechts te Kortrijk kon binnenglippen, belandde in een even fantasi-erijke wereld als geschilderd in “The Lord of the Rings” en “The Hobbits”.

Een bont gezelschap, bij wie de verbeelding alle werkelijkheid overtreft, was in Kortrijk samengekomen om er nostalgisch te doen over een oude droom : een fascistisch, blank Europa. De bijeenkomst was een vaudeville, een groteske show, ten dele een mediacreatie. Een mislukte coup van VMO-er Werner Van Steen.

Vrijdagavond 26 augustus. De leden van het antifascistisch comité hebben opgeroepen tot een protestfuij in de Lime-light, een progressief café annex filmzaal. De naam vraagt erom : geen betere plaats om je licht op te steken, vooraleer de sprong in het zwarte gat te wagen. Aan de ingang heeft een groepje de wacht opgetrokken vanwege het gerucht dat extreem-rechts een inval zou wagen. Die moeten immers al in town zijn. Onmogelijk dat het grote aantal buitenlandse invités pas de zaterdagmorgen naar Kortrijk afzakt, zo wordt terecht verondersteld. Intussen is de rijkswacht aan de invalswegen naar de stad ijverig bezig alle niet-Belgische nummerplaten te noteren.

Er gebeurt echter nauwelijks iets in of rond de Lime-light. Het hoofdbureau van de politie, dat twee huizen verderop ligt, is goed afgeschermd met friese ruiters.

Maar alle vrees is ongegrond. Niet alleen laten de boosdoeners het afweten; de fuif is bepaald geen succes en enkele journalisten hangen er verveeld rond. Met de vraag waarom de opkomst -niet eens 100 protestfuijers- tegenvalt, weet men niet goed raad. Onvoldoende tijd gehad voor de organisatie, terwijl velen nog met vakantie waren, wordt gezegd. Iemand oppert dat veel mensen bang zijn, maar het klinkt niet overtuigend. Wellicht is de waarheid brutaler : van wat te gebeuren staat, liggen de Kortrijkzanen niet wakker. Zelfs al zijn velen tegen, dan nog krijg je ze de straat niet op of de kroeg in om te manifesteren. Een vermoeden dat wordt bevestigd de week na het Euroring-congres, wanneer het samenscholingsverbod van de burgemeester is opge-

heven en voor een betoging tegen het fascisme amper 200 mensen komen opdagen.

De rechtsstaat

Op zaterdagmorgen wordt voor de arge-loze wandelaar pas goed duidelijk hoezeer de stad belegerd is. Om elke hoek loert een politiecombi. Overal ge-uniformeerde vechtjassen om het recht op vrije meningsuiting te laten zegevieren. Een gevolg van het samenscholingsverbod is wel dat wie zijn walging voor de Euroring-bijeenkomst wil uiten, zich gedeisd mag houden. Toch komen enkele tientallen nieuwsgierigen en anti's kijken aan beide uiteinden van de Groeninghe-straat, waar het *Vlaams Huis* is gelegen. Werner Van Steen, organisator en provocateur pur sang, komt bij de politie zijn beklag maken over het linkse gespuis en moet van die kant een ei incasseren. Er volgen een paar opstootjes voor de politie het sein geeft om de straat hermetisch af te sluiten. Enkel wie een schriftelijke uitnodiging kan laten zien, geraakt, hoogstens in duo en meestal na enig wachten, voorbij de indrukwekkende arm van de wet.

Even later zijn we binnen. Een journalist

FASCISTEN CONGRES SUCCES DANKZIJ LINKSE PERS

en de fotografe van Humo is het ook gelukt, maar korte tijd nadien worden ze "ontmaskerd" en onder zachte dwang buitengewerkt. Vermoedelijk zijn ze herkend door een paar *Necrophiliacs*, een vreemdsoortig lokaal groepje dat geregeld de beest uithangt en aan Hitlerverering doet. Over hen hadden de twee reporters een paar maand geleden een onthullend stuk gepubliceerd.

Bij de beesten af

Net voorbij de deur wordt het even heel benauwd voor ondergetekende, die slechts op voorspraak en na voorafgaande telefonische contacten aan zijn naam herinnert. Er heerst een uiterst gespannen sfeer aan de ingang. Men is duidelijk bevreesd voor een inval van antifascisten, wat volstrekt onwaarschijnlijk is, gezien de enorme politiemacht en de gorilla's die hebben postgevat achter de toegangsdeur. Maar de zonderlinge introductie, samen met de inderhaast bemachtigde schriftelijke uitnodiging, blijkt te werken. Na wat ondeskundig fouilleren gaat het naar een tafeltje waar men 200F betaalt in ruil voor vier drankbonnetjes. Verder slaat niemand acht op de verstekeling. Bij het tafeltje aan de ingang liggen enkele foto-toestellen. Onder geen beding mag binnen gefotografeerd worden. De grote zaal daarachter, waar alles moet gebeuren, hangt vol sigaretterook en voor het oog van de nieuwsgierige waarnemer voltrekt zich een weerzinwekkend schouwspel. Een robuuste jongeman staat achter de discobar agressieve muziek te draaien. Zijn haar is kortgeschoren, hij is getatoeëerd en draagt opzichtig een armband van de *Vlaamse Militantenorde*, het buiten de wet gestelde VMO. Maar ach, niet gezeurd, het gaat tenslotte om een privé-bijeenkomst.

Een kleine honderd man is hier samengestroomd en het is een heel bizarre fauna. Vrouwen ontbreken nagenoeg, maar dat lijkt logisch: die horen immers thuis, aan de haard. Sommige congresgangers dragen goed herkenbare insignes van het Front National, de Britse fascisten en diverse runetekens. Verbazingwekkend is dat enkelen met lang haar en jeans rustig staan te keuvelen met vervaarlijk uitzienende skinheads. Er wordt nauwelijks gecon-

gresseerd -alles loopt in het honderd, de schuld van de pers en de politie- maar des te meer geconsumeerd, bij wijlen met gestrekte arm.

Wij, marginalen

Drie jonge mannen die informeren naar de herkomst van Franse kameraden, blijken VMO-ers uit Essen bij Antwerpen te zijn. Op mijn toelichting over de groep van *Rijsel* volgen slechts onbegrijpende blikken. "Rijsel?" Nooit van gehoord. Dan maar *Lille* proberen. Onbekend. Beide namen op een bierviltje geschreven, maar ook dat brengt geen verduidelijking. Het zegt iets over hun ontwikkelingsniveau. Geen van deze naar schatting 25-jarige jonge mannen heeft ooit gehoord van de derde grootste stad van Frankrijk, ooit trouwens op Vlaams grondgebied. Laat maar, ze zijn niet naar Kortrijk afgezakt om lessen in aardrijkskunde te krijgen. En nog minder in geschiedenis.

Werner Van Steen bestijgt het podium en begint met "Kameraden". In maar liefst vier talen, telkens een beetje gebroken, kondigt hij aan dat het Congres grote vertraging oploopt en dat wie nog naar het toilet moet, dat onmiddellijk moet doen. Vooraleer de perslui worden binnengelaten in het café vooraan. Niemand mag nu nog naar buiten "want dat is te gevaarlijk", klinkt het kordaat bij de gespierde wachten aan de ingang van de zaal tegen een waarnemer die zoniet een beetje frisse lucht wil happen, dan toch even graag was gaan zien naar de persconferentie. Zo'n dubbelrol spelen is echter uitgesloten.

Terug naar de zaal dus. Het wordt er steeds adembenemender, letterlijk en figuurlijk. Nooduitgangen zijn hier niet voorzien en ventilatie nog minder. Een hinkende Fransman licht de aversie voor Le Pen toe: Jean-Marie is een democraat, hij speelt het spel mee en dat is verraad, komedie. Kortom, Le Pen is te links. De man schakelt over naar het Duits, waarvoor hij een unheimliche voorkeur koestert. Niet ver van hem staat een zeer druk gesticulerende jongeman van het Front National. Zijn ogen draaien voortdurend rond in de kassen en hij gedraagt zich compleet neurotisch, totaal geschift. Gelukkig bevindt hij zich in goed gezelschap. Een identiteitscrisis is hier uitgesloten.

Op microgolf lengte

Iets verderop een jongedame, van wie ik vermoed dat ze hier niet thuishoort. Ze houdt zich zéér op de vlakte tijdens het gesprek. Eenmaal buiten zal blijken dat ze slechts is meegekomen uit nieuwsgierigheid en om haar Spaanse vriend te plezieren. Hij heeft tenminste een concreet doel: de Auschwitzleugen ontmaskeren. De gaskamers hebben nooit bestaan, dat is een fabel, zo argumenteert hij. Tussen pot en pint, zonder hem, vertrouwt zijn vriendin me toe dat hij de zoon is van een Franco-militair, weggelopen van huis en van zijn universiteit. En vooral dat ze helemaal niet gelukkig is met de afwijking van de overigens best aardige jongen. Maar bovenal dat ze walgt van dit soort bijeenkomsten.

Wonder boven wonder is er op dit gebeuren zelfs een infostandje, zij het heel miniem. Daar ligt het programma van het Nationaal Front (Vlaanderen) van Werner Van Steen. En ook het tijdschrift Ring. In geen enkel nummer ontbreekt een jodenmop, met een strip over een hele pagina. Eén gaat over een feestje waar iemand zijn gasfornuis het niet meer blijkt te doen. Dan maar de microgolf bovengehaald. Informatief, dat wel. Verantwoordelijke uitgever: Werner Van Steen.

Einde of nieuw begin?

Het Euroring-congres is, na een paar toespraakjes die weinig om het lijf hadden, in mineur geëindigd met de arrestatie van Van Steen, die nog een straf moest uitzitten. 's Anderendaags trokken zijn medestanders volgens plan naar Diksmuide, zij het in verspreide slagorde. Hoewel de organisatoren van de IJzerbedevaart zich steeds distantiëren van extreem-rechtse marginalen, trekt deze bedevaart hen telkens aan als een magneet. Van Steen is nog niet geslaagd in zijn opzet een extreem-rechtse internationale te creëren. Helaas is de mislukte poging die we in Kortrijk te zien kregen, slechts de voorbode van wat ons de komende jaren te wachten staat. Daarvoor zijn de verkiezingsresultaten van extreem-rechts over heel Europa té opvallend. Al is dat natuurlijk een verhaal op zich.

Patrick Florizoone

Bevrijdingsdagen van de Kristenen voor het Socialisme

Bevrijdings- theologie hier

Van 25 tot 28 augustus laatstleden gingen op het domein de Hoge Rielen de Bevrijdingsdagen door. Het is reeds de tweede keer dat Kristenen voor het Socialisme zulke "andere vakantie" organiseren. De formule slaat aan : 250 mensen, waarvan de helft kinderen, namen dit jaar deel.

Iedere bevrijdingsdag is rond een thema en volgens een vast stramien opgebouwd. In de voormiddag een algemene inleiding door de gastspreker van de dag, in de namiddag een aantal workshops, 's avonds een liturgisch duidingsmoment. Dat laatste brengen meestal de kinderen op gang. Zij presenteren dan hoe zij op hun manier rond het thema van de dag gewerkt hebben. Zo zorgen ze meteen voor de ongedwongen sfeer waarin volwassenen op een persoonlijke manier getuigenis afleggen, oproepen tot solidariteit, doden en levenden in de bevrijdingsstrijd gedenken. Dit alles niet alleen in woord, maar ook in (strijd)lied,

gebaar en -als het kan- in dans.

'Bevrijdings'dagen verwijst natuurlijk naar 'bevrijdings'theologie. Spontaan denken we dan aan de Derde Wereld. Het lag dan ook voor de hand dat de Derde Wereld op de eerste Bevrijdingsdagen in het centrum van de belangstelling zou staan. In 1987 was er achtereenvolgens een dag gewijd aan de Filippijnen, Zuid-Afrika en Guatemala. Sprekers uit die landen hebben toen de situatie van hun volk en hun bevrijdingsstrijd verhaald en geanalyseerd. Vanzelfsprekend kwam daarbij ook het verband met onze situatie aan bod.

Bevrijdingstheologie zoekt echter ook zijn weg in West-Europa. Er zijn hier nog geen afgeronde traktaten op de boeken-

plank, het bevrijdingstheologisch proces is echter wel aan de gang. Ook hier werken christenen aan bevrijding, leren ze daardoor de maatschappij analyseren, en treffen ze elkaar in basisgroepen waar ze hun strijd gelovig duiden. Op de voorbije 'bevrijdings'dagen kwamen hoofdzakelijk binnenlandse thema's aan bod. Alleen de slotdag was aan Haïti gewijd. Op 26 augustus stond de problematiek rond racisme op de agenda en de dag nadien de 'Vierde Wereld'.

Kristenen voor het Socialisme wil volgend jaar opnieuw Bevrijdingsdagen inrichten. Zij hebben immers ervaren dat het een bemoedigend gebeuren is voor wie zich vandaag wil engageren. Het is een zinvolle service die ze graag aanbieden aan progressieve geloofsgenoten in Vlaanderen. Een beperkte, maar specifieke bouwsteen om ook bij ons verder werk te maken van een arme en dienende kerk.

Jan Soetewey

advertentie

R.Ho.K.

Het R.Ho.K. is een kunstschool met creatieve spirit.

Kinderateliers 6 tot 15 jarigen
Basiscursussen en vervolgcursussen voor volwassenen in

Tekenkunst	Fotokunst
Vrije grafiek	Decoratieve kunst
Schilderkunst	Edelsmeedkunst
Beeldhouwkunst	Kunstgeschiedenis

Inlichtingen - 7334551

Inschrijvingen tot 1 oktober 1988

Rijkscentrum Hoger Kunstonderwijs

E. de Thibaultlaan 2

Etterbeek

Kleine Kerkstraat 12

Sint-Pieters-Woluwe

advertentie

Het Andere Boek

al even progressief, pluralistisch en onafhankelijk als Toestanden wil worden, was het zich verplicht om dit jaar bijzondere aandacht te wijden aan het nieuwe weekblad. Het wordt een (eerste?) confrontatie tussen redactie en lezers. Plus nog heel wat andere 'toestanden', zoals een gesprek met Hans Magnus Enzensberger, met Ryszard Kapuscinski, een mini-filmfestival "Twintig Jaar Bevrijdingsfilms", debatten over Pers en Derde Wereld, over Racisme in de Politiek en nog veel meer.

Voor de elfde keer het Andere Boek, dit jaar in de Stadsfeestzaal (Meir) te Antwerpen op zaterdag 15 en zondag 16 oktober, van 11 tot 19 uur.

Meer informatie later in dit blad

en op ons adres:

Sint-Jacobsmarkt 82
te 2000 Antwerpen
(tel.: 03/231.74.89).

Weckx in de voetsporen van Kelchtermans

Toen de mensen van de culturele centra een evaluatie maakten van "Kunst maakt school" was de eerste klacht het gebrek aan planning en timing. De ministeriële opdracht kwam bovenop de eigen jaaractiviteit, zonder voorzieningen voor bijkomende lokalen of personeel. Enkele centra hebben hun reeds geplande schoolvoorstellingen naar het veertiendaags project overgeheveld. Een paar centra probeerden toch een nieuwe programma-tie op te stellen.

Ook de betrokken scholen hadden hun jaarplan al klaar. Bepaalde programma-onderdelen werden dan ook bij gebrek aan belangstelling afgelast. Een derde trimester is te kort en zit al vol vrije dagen en uitstappen.

Enkele activiteiten vonden toch door-gang. Voor 7,5 miljoen mocht dat wel. (Vele socio-culturele organisaties moeten met zo'n bedrag jaren rondkomen). Vooral de "doe-sessies" werden gevolgd. Per graad werden workshops opgezet rond theater, poëzie, film en video, muziek en beweging en plastische kunsten. De motivatie van de leerlingen was niet altijd prima. Zeker niet wanneer het de leerkracht was die voor de leerlingen de keuze bepaalde:

"Zij die in mijn lessen hun best hebben gedaan, mogen de workshop "drama" nemen, de lueriken moeten maar "poëzie" volgen", zo besliste een Hasseltse lerares. Animator van de poëzie-workshop Dirk De Geest stond er wat beteuterd bij toen hij die leerlingen in het speelse van de dichtkunst ging inwijden.

Een cultuuranimator op school ?

De verantwoordelijken van de culturele centra wijzen de scholen met de vinger. "Cultuur op school is recht evenredig met de bereidheid van een aantal leerkrachten om te vechten tegen de onverschilligheid van collega's en directies. Zulke projecten zijn net goed om de discussie te starten. Aan de grond van het probleem

Eind oktober 1987, vlak voor de verkiezingen, strooide toenmalig gemeenschapsminister Kelchtermans nog even 7,5 miljoen in het rond. Vijf culturele centra - Dilbeek, Hasselt, Knokke, Turnhout en Waregem- moesten daarmee snel een veertiendaags project improviseren om de kunst dicht bij de leerlingen te brengen. Na de aanvangelijke (verkiezings-)publiciteit bleef het stil rond het project "Kunst maakt school". Aan het einde van de zomervakantie besloot de nieuwe minister, Hugo Weckx, - opnieuw te laat- het project te verlengen...

doen ze weinig", zegt men in de Warande van Turnhout. Ook in Hasselt spreekt men over de welwillendheid van de jongeren om deel te nemen aan kunstmanifestaties. "Het probleem ligt vooral bij de begeleiding. Men zou meer energie moeten steken in de bijscholing van leerkrachten en de vorming van normalisten." Wil men de kunstzinnige vorming bij de leerlingen vergroten, dan zou elke school een cultureel verantwoordelijke moeten krijgen, zo hoort men na het project in de culturele centra. Kunstzinnige activiteiten organiseren mag niet een eenmalige supplementaire taak zijn van de leerkracht, het moet een permanente opdracht worden voor een daarvoor vrijgestelde pedagogische kracht. Paul Sergier, directeur van de federatie van cultuurcentra FeVeCC: "Met zo'n cultureel verantwoordelijke per school zou er communicatie en samenwerking kunnen ontstaan bij de uitwerking van onze schoolprogrammatie. In de culturele centra zelf is de schoolprogrammatie immers ook veelal een bij-job: alleen in Hasselt is daarvoor een full-time medewerker." De enkele scholen die aan het Kelchtermans-experiment hebben deelgenomen vonden het wel een goed initiatief, dat echter onvoldoende voorbereid was en niet eenmalig mag blijven.

Organisaties die al lang en met beperkte middelen inspanningen doen voor de kunstzinnige vorming zijn er echter niet over te spreken. Zegt een verantwoordelijke van Jeugd en Muziek: "Onze afdelingen, gerund door deskundige vrijwil-

ligers, organiseren al jaren school- en klasconcerten. Daarvoor heeft de overheid nauwelijks geld: wij krijgen drie miljoen per jaar voor onze actie in alle scholen van alle netten en alle graden over heel Vlaanderen. Natuurlijk kunnen wij dat niet gratis aanbieden. En nu is er plots veel geld om op enkele plaatsen gratis activiteiten aan te bieden. Zoiets werkt echt ontmoedigend."

Het project Kelchtermans is dus een duur middel geweest om de meest in het oog springende gebreken van een plan voor kunstzinnige vorming aan te duiden. Het heeft echter geen aanleiding gegeven tot een vernieuwd beleid. Eind augustus besloot men op het kabinet Weckx het project gewoon te verlengen. Kabinetlid Kris Pote: "We stellen opnieuw 7,5 miljoen ter beschikking. Die moet nu in de eerste plaats gaan naar de opleiding van leerkrachten en de culturele kader-vorming in de normaalscholen". Hoe dat concreet zal verlopen, moeten de culturele centra in de komende maanden zelf maar uitzoeken. Een cultuurverantwoordelijke per scholengemeenschap is echter nog niet voor vandaag. "Daar wordt nog over nagedacht", zegt Kris Poté. "Mischien kunnen we in de toekomst werken met enkele pilotscholen. Maar dat is onze bevoegdheid niet. Dat is een zaak van de staatssecretaris voor onderwijs. En na 1 januari 1989 zal de samenwerking makkelijker zijn, hoewel nu ook al iemand van het staatssecretariaat in de stuurgroep zit".

Beleid maken is in dit land sowieso al een heksentoer, zeker wanneer men onderwijs, cultuur en vorming uitsmeert over minstens vier ministers en staatssecretarissen van verschillende politieke gezindheden. Het geld gaat dus opnieuw zonder echt plan naar een paar centra. Intussen rekent men verder op de vrijwillige inzet van leerkrachten en animatoren.

Tuur Devens.

De nieuwe coöperatieve beweging

Deze zogenaamde "bedrijven van de sociale economie", hebben ieder hun eigen geschiedenis. Soms ontstonden ze na het bankroet van een vroegere onderneming, soms gaat het om totaal nieuwe initiatieven. Ze zijn actief in alle sectoren, zowel de traditionele als die van de diensten. We treffen er ook verschillende aan die zich met de nieuwste technologieën bezighouden. Ze zijn aanwezig in de voedermiddelenindustrie, bouw en hout, drukkerijen, restauratie, informatica, noem maar op. Globaal stelt dat natuurlijk niet zoveel voor: 200 bedrijfjes over geheel Wallonië met een tewerkstelling van maximum 2.000 mensen. Het gaat hier nochtans om een niet te verwaarlozen potentieel voor de economische heropbouw van Wallonië. En gezien zij de economische en sociale dimensie nauw verbinden, kunnen zij misschien een positieve invloed hebben op de regionale ontwikkeling.

België blijft op dit vlak toch erg achter op andere Europese landen als Italië, Frankrijk en Groot-Britannië, waar de

De traditionele coöperatieve beweging organiseert in België anderhalf miljoen leden, opgesplitst in twee grote federaties: de christelijke LVCC of Groep C en de socialistische Febecoop. In het zog van mei '68 ontstonden in het begin van de jaren '70 nieuwe coöperaties.

De economische crisis, de bedrijfs-sluitingen en de stijgende werkloosheid deden die uitgroeien tot een nieuwe coöperatieve beweging.

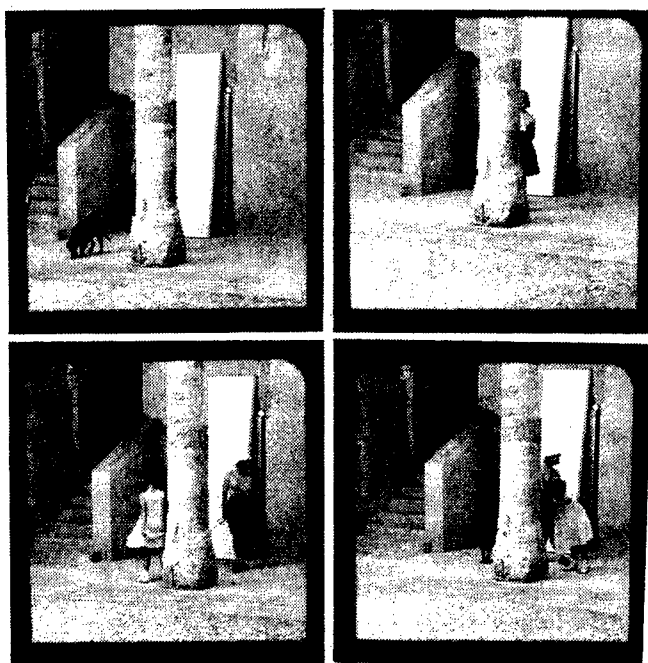
coöperaties en verenigingen een veel belangrijker ontwikkeling kennen. Dat is in die landen vooral te danken aan het bestaan van ondersteunings- en coördinatie-structuren. Die krijgen regelmatig nieuw leven ingeblazen, zowel van de coöperaties zelf als van de overheid. Sinds 6 jaar tracht "Solidarité des Alternatives Wallonnes" (SAW) de toestand in Wallonië in die richting te doen evolueren. SAW, dat gevestigd is in de gebouwen van het Universitair Centrum te Charleroi (CUNIC), groepeerde verenigingen en coöperaties die zowel met de socialistische als met de christelijke fami-

lies verbonden zijn. Er wordt ook nauw samengewerkt met de twee grote vakbonden. Het tweemaandelijks blad "Alternatives Wallonnes" bericht over al wat er zich roert in de sector van de sociale economie.

De actie van SAW in de richting van de overheid droeg bij tot een eerste belangrijk resultaat. Eind maart '88 nam de Waalse Regionale Executieve 3 samengangende besluiten: de oprichting van een secretariaat voor de sociale economie, de installatie van een consultatieve raad samengesteld uit de belangrijkste vertegenwoordigers van die sector en het opstarten van een "voorlopige cel" tussen de kabinetten van Bernard Anselme (voorzitter van de Waalse executieve) en Amend Dalem (minister van begroting, financiën en huisvesting in de Waalse executieve), die over een twintig miljoen beschikt. Hopen we nu maar dat het secretariaat voor de sociale economie aan deze sector de plaats zal geven die hij verdient.

Denis Horman

Rita Lacress

"Een, twee, drie...", Arles...1988

“European Institute of Technology”

Grootindustrie sticht superunief

Vijf reuzebedrijven stichtten in het begin van dit jaar het “European Institute of Technology” (EIT). De naam is een bewuste naäping van het “Massachusetts Institute of Technology” (MIT) uit Boston, dat zowat de kampioen is in het afsluiten van researchcontracten met de privénijsverheid. De vijf stichters van EIT zijn Philips (Nederland), Montedison en Enichem (Italië) en de “Europese” afdelingen van het Amerikaanse IBM en AT&T. In tegenstelling tot het MIT heeft het EIT geen infrastructuur en weinig personeel. Het is enkel een financieringsorganisme dat geld van de industrie zal doorspelen om “pre-concurrentieel” onderzoek te betalen in bestaande onderzoekscentra. In eerste instantie heeft EIT belangstelling voor de spitstechnologie: informatica, biotechnologie en nieuwe materialen. In principe wil het onderzoek financieren dat binnen 5 à 10 jaar zal beginnen renderen.

Die financiering is niet gering. Een 50-tal geselecteerde projecten krijgt eerst een half miljoen frank toebedeeld om het ontwerp in detail voor te stellen. Daaruit worden er ongeveer 10 geselecteerd die jaarlijks een maximum van 12 miljoen frank zullen ontvangen gedurende minstens drie jaar. Het is niet verwonderlijk dat in het huidige bezuinigingsklimaat EIT dit jaar meer dan 1000 aanvragen heeft gekregen. De eerste zes voorfinancieringen zijn in juni aangekondigd. Later zullen er nog zo'n 40 volgen.

De stichters van EIT willen hun club tot een 20-tal grote Europese bedrijven uitbreiden. Lidmaatschap kost een slordige 8,5 miljoen per jaar voor minstens drie jaar. Wie eruit wil trekken, moet twee jaar vooropzeg geven. Ook moet men het eens geraken over wat de term “pre-concurrentieel” onderzoek precies inhoudt. EIT biedt wetenschappers in de spitstechnologie meer voordelen dan bestaande financieringen zoals die van de Europese Commissie (Esprit-programma), want de EG betaalt niet meer dan de helft van een project en eist bovendien dat er een internationale samenwerking is. Anderzijds eist EIT, dat het gehele onderzoek financiert, de eigendomsrechten op voor alle nieuwe uitvindingen.

Naast zijn onderzoeksprojecten heeft EIT ook plannen voor exclusieve seminars op Europees vlak waar de ‘beste’ afgestudeerden in contact worden gebracht met de beste specialisten in hun discipline.

EIT wil niet meewerken met geldschietters of vorsers uit Oost-Europa of Japan.

Ondanks de grote respons vanuit wetenschappelijke hoek, hebben de meeste betrokken wetenschappers ook hun bedenkingen bij het initiatief. Engelse vorsers, bijvoorbeeld, weten uit ervaring dat hun regering het EIT met open armen zal ontvangen, al was het maar als alibi voor de zeer verregaande bezuinigingen in de openbare wetenschappelijke sector. Ook de duidelijk Amerikaanse stempel die het initiatief draagt, wekt argwaan. De kans op een verzekerde financiering van hun projecten is echter een doorslaggevend argument.

Hoewel er inderdaad op het eerste gezicht veel geld in dit initiatief geïnvesteerd wordt, blijft het toch een interessante operatie voor zeer grote ondernemingen in de spitssectoren want economisch gezien zullen zij oogsten wat de openbare sector heeft gezaaid. Een door het EIT uitverkoren *centre of excellence* (zo heten de geselecteerde labo's) is natuurlijk niet zomaar tot stand gekomen. Een centrum dat in dit soort wedstrijden als eerste uit de bus komt, is het resultaat van jarenlange inzet van zeer veel mensen. Deze inzet valt niet te becijferen maar werd meestal grotendeels door het openbare onderwijs en de openbare onderzoeksbegroting gedragen. Wie zo een centrum voor zijn kar weet te spannen, roomt in feite af. Dat kost geld maar niet zoveel, daar de openbare sector eerst de grondvesten had gelegd.

Frank Winter

Aids

Waar blijft het 3de virus?

Op de AIDS-conferentie in Stockholm in juni van dit jaar pakten de Belgen met een primeur uit. Naast de twee reeds bestaande AIDS-virussen HIV-1 en HIV-2 zou men ook nog een HIV-3 gevonden hebben.

Reacties op de conferentie zelf waren sceptisch, omdat er sowieso veel variatie is in virussen. Het “Belgische” virus, geïsoleerd uit Afrikaans bloed, dat door het Instituut voor Tropische Geneeskunde in Antwerpen werd onderzocht, toonde een afwijkende proteïnestructuur in zijn kern. De betrokken wetenschappers deelden dit mee op de conferentie maar op dat ogenblik had-

den ze slechts een ‘werktitel’ aan het virus gegeven (ANT 70) en beperkten ze zich tot de verklaring dat het om HIV-1 noch HIV-2 bleek te gaan. Pas later op de conferentie kwam een woordvoerder van de firma Innogenetics uit Gent (die meewerkte met het Antwerpse ITG in het onderzoek) verklaren dat het om een “derde” AIDS-virus ging. Hij noemde het HIV-3.

Het feit dat ANT 70, ondanks zijn

afwijkende proteïnestructuur, toch door bestaande AIDS-testen herkend werd, lokte bij Franse onderzoekers de reactie uit dat het dan niet als een nieuw virus kon worden bestempeld. Simon Wain-Hobson, van het Pasteurinstituut, maakte zelfs de opmerking dat de ontdekking van een nieuw virus misschien toch goed zou zijn voor de beursquoteringen van Innogenetics.

Half juli kondigde Innogenetics aan dat het kapitaal van de firma met 4 miljoen dollar was toegenomen door de privéverkoop van iets meer dan 5000 aandelen.

Van HIV-3 verder geen nieuws. (fw)

DEBAT

De perestroika en de glasnost van Louis Tobback

“De tijd voor een nieuw ideologisch congres is nog niet aangebroken”

Louis Tobback zou wel eens de SP-voorzitter van die nieuwe politieke situatie kunnen worden. Voorlopig huist onze gesprekspartner nog in de gloednieuwe gebouwen van Binnenlandse Zaken (“Ik ben hier de honderdste naar het schijnt. Vijftig jaar geleden zat hier nog een machtig man. Vandaag zit hier een soort van bestendig afgevaardigde, die nog weinig alleen kan beslissen.”) Proevend van de kabinetskeuken had Toestanden een gesprek van de hak op de tak, peilend naar de ideologische toekomst van de sociaal-democratie...

Louis Tobback: Ik denk dat we inderdaad moeten durven zeggen dat we in de jaren 80 de parade niet gevonden hebben om de crisis op te vangen. We zijn in West-Europa een zeer sterke beweging geweest en hebben heel wat verwezenlijkt. We hebben zeer sterke organisaties op het getouw gezet, vakbonden, coöperatieves. Welnu, ik denk dat we daarvan een dikke nek hebben gekregen.

In de jaren 70 zijn we bij onze oude recepten gebleven, met een houding van: hoe kan men ons gelijk nu bestrijden? Wat komen al die jongelui hier nu vertellen over een andere aanpak en waarschuwen tegen een zekere sclerose?

Je hebt inderdaad, zowel in de partij als in de vakbond en de mutualiteit, een sclerose gekregen, een bureaucratisering en dus “bepaalde vormen van stalinisme”, het apparaat voor het apparaat, zonder politiek project. Je werd niet meer geacht te spreken, je werd zelfs niet geacht te denken, je werd geacht te stemmen... als kiezer of als mandataris of als partijlid.

Ik geef een voorbeeld. Kijk naar ons gebrek aan opvatting over de openbare diensten. De karikatuur van een socialist geeft de idee van een openbare dienst met veel personeel, liefst vastbenoemd, met verworven rechten en zo gunstig mogelijke werkuren.

We hebben aan een aantal dingen niet meer durven raken. Wanneer er een dienst werd opgericht met tien mensen, dan kon er vijf jaar later, tien jaar later, twintig jaar later, in andere omstandigheden, niets meer gewijzigd worden. Dan

In de opiniepeilingen doet de SP het niet slecht. Een verdere aftakeling van de CVP zou van de socialistische familie wel eens het nieuwe ankerpunt kunnen maken van de Belgische politiek. Ons is het nog niet duidelijk hoe Vlaanderen er dan anders zou uitzien. De welvaartstaat met z'n volledige tewerkstelling verbreekt nu al bijna vijftien jaar en nog heeft de sociaal-democratie geen parade gevonden.

“LAAT DE RIJKEN DE KRISIS BETALEN”
- NEOLIBERALE OPLOSSING -

wordt dat direct sociale afbraak genoemd. Op die manier rijdt de trein zonder u voort. Die karikatuur hebben we al te dikwijls bevestigd.

Ik hoor nu de socialistische staatsbeheerder spreken, die in de eerste plaats denkt aan zijn bedrijfsrentabiliteit.

Ik ga dadelijk andere voorbeelden geven. In verband met monumentenzorg bezocht ik eergisteren nog het huis Solvay. Dat is dus onvoorstelbare pracht. Ik heb daar nog gezegd: ik draag nu bij tot het behoud hiervan en daarmee los ik een klein beetje schuld af die wij, socialisten, collectief dragen. Wat hier als kapitalistische pracht staat voor de familie Solvay, stond als pracht van de arbeidersbeweging op het Vanderveldeplein. En wij, niemand anders, hebben dat afgebroken, met de handtekening van een socialistisch minis-

ter. En wat nog erger was... zonder dat in de hele partij, of in de hele beweging, ook maar één stem is opgegaan om die barbarij te stoppen. Dus niet alleen op het punt van het beheer van de openbare diensten, ook op het bredere plan hebben we over niks meer nagedacht.

We hebben jarenlang niet nagedacht over een probleem als dat van de spoorwegen. Ondanks de vele middelen en het vele geld was er geen goeie service bij de spoorwegen en dus geen succes bij het publiek.

In België werd ook geen politiek gevoerd ten voordele van het openbaar vervoer. Het beleid koos voor de bouwondernemingen, de autoverkoopers, de petroleumbazen en dus voor de ontwikkeling van het privé-verkeer.

Ja dat is een verklaring. Dat is een juiste verklaring. Maar het is geen alibi. Wat heeft men gedaan om daaraan het hoofd te bieden? Niet raken aan het bestaande! Geen veranderingen! Als er een probleem is, geef dan personeel meer! Wie heeft tegen de spoormannen gezegd: kijk mensen we zouden hier nu toch eens iets moeten aan doen. Als we willen concurreren met de privé dan moeten de dingen veranderen.

Er ontstond een breuk tussen de doctrine en de praktijk. Zo pleit men ook voor zuivere intercommunales. Op ieder congres, ook van de vakbond, wordt dat unaniem aanvaard. Als er echter op het terrein, in de regio's, moet worden gekozen tussen een zuivere intercommunale en Intercom of Ebes, kent men geen congresbesluiten meer.

Daar werd ook niet tegen opgetreden.

Door het feit dat de theorie als uithangbord dient. Omdat dat goed klinkt en je er verder geen last van hebt. Voor de rest gaat de praktijk gewoon voort. Je zit misschien wel met een slecht geweten als je daar begint over na te denken. Maar wie denkt er na over congresbesluiten?

Er is niemand die de moed heeft om te zeggen: mensen, het stinkt hier, we moeten iets gaan doen. Zolang we het graf wit blijven kalken is het OK. Dat heeft

ons in de jaren 70 en 80 parten gespeeld. En wat krijg je? Als je als socialistische beweging onbekwaam bent om het objectief bestaande probleem spoorweg zelf aan te pakken en op te lossen, dan krijg je De Croo die het voor U oplost.

Ik kan ook het voorbeeld van het onderwijs nemen. Dan komt Coens om de zaak op te kuisen. En vandaag hebben ze nog altijd hun les niet geleerd. Het statuut is niet houdbaar, daarmee loop je te pletter, want dat is een statuut voor het personeel. De school is er dus blijkbaar niet meer voor de leerlingen. Je zit je voortdurend druk te maken over personeelsproblemen. Dat de vakbond dat doet, tot daar nog, maar dat de politiek dat doet is fout. Je vraagt je niet af wat er gebeurt met de dienstverlening, wat de ouders ervan denken, of wat de kinderen ervan opsteken. Je vraagt je niet af of de nieuwe directeur de beste is voor die job, maar of die daar recht op heeft.. Op die manier spreid je het bed voor een concurrerend net. Je kunt je dat veroorloven in een monopoliepositie, niet in dit land.

Je blijft praten over beheersproblemen en personeelsbeleid. Waar blijven de socialistische ideeën? Na de oorlog had de sociaal-democratie een project: de verzorgingsstaat. Daarachter zaten een aantal ideeën. Met de crisis zijn ook de ideeën stilgevallen en blijft men met een puur technische probleemstelling zitten. Denk je niet dat om het neoliberalisme aan te pakken er opnieuw zal moeten worden gediscussieerd over een socialistisch alternatief, over de centrale waarden?

Ja, waar mangelt het? Ik zit zelf naar de verklaring te zoeken. Ik loop langs de straten en ik zie weer affiches van "Laat de rijken de crisis betalen". Er is toch eigenlijk niks vanzelfsprekender dan dat. Ik versta dus niet waarom de gepensioneerden met 20.000 F en de kleine verdiener, de kleine ambtenaar die in jaren geen opslag meer heeft gekregen, hoe die niet in opstand komen en met drommen tegelijk stemmen voor die affiche. De verklaring zal wel vele facetten hebben. Ik stel vast dat vele jongeren die goed geïntentioneerd zijn, eerst door die affiche worden aangetrokken, dan vaststellen dat daar totaal geen respons voor is, en het opgeven. Ik kan dat met

namen en voornamen illustreren en met veel.

Men zou ook kunnen zeggen dat de perspektiefloosheid vooral ligt aan de rol van de grootste arbeiderspartij, aan haar conservatisme, aan haar toegeeflijkheid tegenover de belangen van de industrie en de markt.

Je hebt daar een belangrijk punt. Nu denk ik niet dat je tegenwoordig kunt zeggen dat die grootste arbeiderspartij in Vlaanderen bijzonder conservatief zou zijn. Ik denk dat men ons tenminste het krediet mag geven dat we redelijk open staan voor discussie. We hebben misschien geen mensen genoeg, maar men kan niet zeggen dat we niet open staan voor het debat. De Batselier heeft over debat-angst gesproken. Het is juist dat er sprake is van angst. Er zijn er een aantal die er niet durven aan beginnen, ook al omdat het klimaat in de linkerzijde daarvoor zeer onvriendelijk is.

De linkerzijde heeft op dat punt niks geleerd. Zet hier de rest van klein links rond de tafel en we zijn al lang niet meer aan het discussiëren. Ik ben al lang een verrader en een verkochte. Het idee zelf dat je daar eerlijk iets zou over denken is totaal uitgesloten ... met dat soort van verschrompelend patersklooster dat daar nog overschiet in klein-links.

- SOCIALISTISCHE OPLOSSING -

Dat is ook niet erg vriendelijk en bevorderlijk voor de discussie.

Nee maar zo is het. Daar kun je geen debat mee aangaan. Ik wil graag...

Het ging niet zozeer over klein-links, maar over de basisopties van de sociaal-democratie

Ik geloof dat we inderdaad gaan moeten praten over de basiswaarden, maar niet vrijblijvend hé. Waarden is iets dat je beleeft, of dat je niet hebt. Dat wordt niet op een papier geschreven dat je on-

dertekent. Dat betekent dat als je voor de openbare dienst bent, je voor het aspect dienst moet zijn.

Moet je dan ook geen beter personeelsbeleid voeren en de postmannen en de onderwijzers beter betalen en ze goede werkomstandigheden geven?

Dat veronderstelt een andere benadering bij diegenen die daar verdienen tegenover belastingen en tegenover bijdragen tot de gemeenschap. Want hoe je het ook draait of keert: meer loon betekent meer inkomsten. Die moeten komen uit onrechtstreekse of rechtsreekse belastingen. Ofwel verhoog je de prijzen voor de diensten ofwel verhoog je de toelagen. Ik ken geen andere oplossing.

Maar ik ben het met je eens. Dat is trouwens één van de redenen waarom ik vragen had bij de haalbaarheid van het VSO. Willy Claes en Vermeulen kunnen dat getuigen. Het VSO is een onderwijsvorm die schitterend is, maar die een kwaliteit van leerkrachten vereist die je noch kunt recrutereren, noch betalen.

Dat is dan toch een kwestie van maatschappelijke prioriteiten.

Ja, je kan zo'n projecten niet fragmentair verwezenlijken zonder maatschappijkeuze. Wij konden die keuze toen met onze 23% niet opdringen.

Maar denk je niet dat de bevolking precies voor zulke algemene keuzen moet worden gesteld? De groenen leggen de nadruk op de discussie over de waarden. Zij vertegenwoordigen een ander waardensysteem en vele jongeren worden daardoor aangetrokken.

Er is in West-Europa nog geen land waar de groenen een electorale macht hebben van meer dan 10%.

Het gaat vooral over de waarden die de groenen verdedigen. En voor een jonge partij, die geen materiële voordelen uitdeelt, is 10% toch wel opmerkelijk.

De samenhang van de groenen is ook niet direct duidelijk. Daar zitten nogal wat verschillende meningen bij elkaar. Zij hebben moeilijkheden om een echte partij te worden. Kijk naar de discussies in Duitsland. Ik denk dat het eerder een beweging is dan een partij.

Als ze dan als partij optreden dan zie je de ethische waarden sterk uiteenlopen. Denk maar aan het abortusdossier waar oud volksvertegenwoordiger Fernand Geyselings één van de meest conservatieven was. Daar zit vanalles bij elkaar. Ik zeg dat

niet denigrerend. Maar als men mij nu komt zeggen: ze hebben andere ethische waarden, dan zeg ik: van zodra die beweging als partij opereert en politieke praxis ontwikkelt, dan begint ze verwoed te gelijken op al de andere en soms passeert ze die nog.

Eén van de belangrijke elementen in het groene succes lijkt hun verzet tegen de technische rede in onze maatschappij, het verdedigen van menselijke waarden. De sociaal-democratie is daarentegen deel geworden van het koude efficiëntiedenken.

Daar zit een stuk waarheid in, want het is verdomd moeilijk om die doel-rationaliteit te vermijden, zeker in een totaal gefragmenteerde maatschappij als de onze. Dat geef ik graag toe.

Ikzelf heb dat soort van cynisme, dat immorele niet. En ik denk ook, dat zoals we nu als club marcheren aan de leiding van de partij, dat we het minimum aan waardengerichtheid hebben dat mij essentieel lijkt. Maar het volstaat niet van dat met enkelen te willen. Het volstaat niet dat enkelen morgen een schitterend socialistisch alternatief schrijven. Marx is na de arbeidersbeweging gekomen, eerst was er Manchester en dan Marx...

...en dan waren er de arbeiderspartijen en dan waren er de arbeiderspartijen. Maar wat ik zeggen wil is dat er eerst de ellende was en dan de arbeiderspartij.

Is de socialistische partij nog een arbeiderspartij?

Als je "arbeider" neemt in de brede betekenis van werker, ja dan blijft de socialistische partij in de eerste plaats een arbeiderspartij. De doelstelling blijft zoals voor de BWP dezelfde: ontvoogding. "Liberté, égalité, fraternité" om het met de revolutie te zeggen.

Een tijd leek het erop dat elke partij daar voorstander van was. Vandaag is dat weer anders. Verhofstadt wil het niet zo. Ik blijf het zo willen.

Maar de vraag blijft natuurlijk hoe die principes in de praktijk te brengen. Ik stel vast dat ook verschillende socialistische leden zeggen: betaal die postmannen meer, betaal die onderwijzers meer, maar ik betaal geen nieuwe belastingen.

Er zijn er zoveel die geen belastingen betalen. Stel een kadaster van de rijkdom samen, voer een belasting op het vermogen in...

Dat is dus flauwe kul. Dat is een zoveelste

alibi. Om het kadaster van de fortuinen te krijgen moeten we beginnen met het bankgeheim af te schaffen. Ook in socialistische middens ga je wat beleven als we morgen zeggen: uw bankrekening wordt publiek. Je gaat eens wat zien.

Ik zoek geen uitvluchten. Ik geef toe dat ik daar volledig machteloos sta tegenover de eigen achterban. We zitten in het defensief met die mentaliteit.

Je spreekt dikwijls over de enge bewegingsruimte voor hervormingen, maar hoe kunnen de machtsverhoudingen veranderen?

Ha! Dat is geen filosofische, maar een praktische vraag. De belangrijke machtshefbomen zul je in onze politieke, economische en financiële ruimte alleen in Europa vinden. Ik zou wel eens willen dat Amada hier voor twee dagen de absolute macht in handen kreeg. Je kan de Société toch niet meer vanuit België alleen nationaliseren? Zelfs de Fransen hebben niet kunnen nationaliseren. Alles wat essentieel is voor het voeren van een algemene politiek ontsnapt aan de macht van de nationale staten.

En zolang je geen eigen Europese politieke en syndicale slagkracht hebt blijf je een "Europe Incorporated" houden zoals je die vandaag hebt.

Er moet dus een veel onafhankelijker

- CHRISTEN-DEMOKRATISCHE
OPLOSSING -

Europa komen. En dat betekent niet alleen onafhankelijkheid van de Amerikanen. Wij zijn bestuurd door de Amerikanen omdat dat de afspraak was met de Russen. Maar waar ik echt bang van ben is dat dat Europa en dat zelfbestuur er één van de rechterzijde is. Kijk maar naar de Westeuropese Unie, naar Strauss. Die rechterzijde is voorbereid. Wij lopen nog altijd achterop.

Het valt op dat bijna alle sociaal-democratische partijen in West-Europa nu naar een nieuw profiel zoeken. De S.P.

heeft in 1974 haar laatste ideologisch congres gehad. Is het ook voor haar geen tijd om te herbronnen?

Ik denk dat een ideologie moet beleefd worden, dat ze vanuit de basis moet ontstaan. Ze moet beantwoorden aan praktische situaties in de maatschappij waarvan men zich bewust wordt. Niks zou zo gemakkelijk zijn als een groot ideologisch congres. Met wat geld kan dat zelfs met veel show en veel ophef gepaard gaan. En misschien zijn er dan ook enkele merkwaardige referaten bij.

Nu ben ik het er wel mee eens dat we behoefte hebben aan een veel beter beleefde ideologie. De tijd voor een ideologisch congres waar conclusies zouden kunnen uit getrokken worden, met een plechtig besluit over de richting die we moeten uitgaan, is zeker niet aangebroken. Dat veronderstelt immers een grote discussie vooraf. Die is misschien schuchter begonnen, maar ge kunt zeker niet zeggen dat ze echt bezig is.

Indien ik morgen in een andere rol terecht kom, dan wil ik wel veel meer aandacht gaan schenken aan dat debat, als de tijd en de mensen daarvoor tenminste ter beschikking zijn. Want als je zo maar wat uit je nek begint te kletsen, dan kom je uit op een dwaasheid als de Nederlandse "schuivende panelen". Dan krijg je de contra-reformatie.

Ik denk dus dat we nog veel tijd nodig hebben om de discussie op gang te trekken én ze te houden. We hebben hier nu dat los gesprek zonder voorbereiding gehad en ik geef er mijzelf rekenschap van dat, indien we nu echt naar een ideologisch congres zouden moeten, ik dan al wat ik zo losjes heb gezegd ook eens allemaal op een rij zou moeten zetten en zou moeten zien welke lijn ik daar nu precies in kan trekken. Zo zeker van al de conclusies die ik getrokken heb, ben ik ook niet. En de vraag is: is er binnen links, kleinlinks, groot-links, roze links, bloedrood links, genoeg volk aanwezig om op een eerlijke manier en met enig krediet voor mekaars goede trouw dat soort discussie te houden.

In Toestanden moet dat kunnen

Ik hoop dat je daarin lukt en daartoe bijdraagt.

Eric Corijn en Nico Jacquemin

Onze Cultuurminister vervangt met een decreet betreffende een leenvergoeding een voorgaand dat, aangaande de techniek van toekenning, onsamenhangend en ingewikkeld overkwam. Minister De Wael is op de kritiek ingegaan: het systeem van toekenning werd eenvoudiger gemaakt. Maar het blijft een cultuurpolitieke regeling en de bibliotheekgebruikers dienen mee de kosten te dragen.

Alle betrokken partijen zijn het min of meer over de redelijkheid van de eis tot leenrechtvergoeding eens. Het hoe en het waarom blijven twistpunten. Het koppelen van leenrecht (vergoeding aan auteurs) aan leesgeld (contributie voor het ontlenen van boeken) blijkt een slechte zaak voor beiden. Redenen zijn: 1° het is de centrale overheid die, om cultuurpolitieke redenen, de grootschalige exploitatie van boeken via de Openbare Bibliotheek mogelijk maakt. De overheid dient bijgevolg als eerste in te staan voor de leenrechtvergoeding. 2° Bibliotheken doen effectief aan boekpromotie en vormen aldus potentiële kopers. De ko-

Leenrecht blijft Leesgeld

pers op boekenbeurzen vindt men onder de bibliotheekgebruikers. 3° Er bestaat een aanwijsbare verbinding tussen auteur-uitgever-boekhandel-bibliotheek en lezer. Het stimuleren van de eerste schakel kan maar de hele keten ten goede komen. Andersom zorgt het verzwakken van de Openbare Bibliotheek, door de kosten van het leenrecht gedeeltelijk op de schouders van de gebruiker te leggen, voor een negatieve reactie in de andere schakels.

Ondertussen is het nieuwe decreet een feit en blijven er vragen. Zal niet enkel de meest gelezen, de populaire, gevestigde auteur hiervan profiteren? En wat met de behoeftige auteur? Is het koppelen van het leenrecht aan het auteursrecht zoals in West-Duitsland niet rechtvaardiger? Hoe gebrekkig zullen de steekproeven wel zijn

bij het vaststellen van het aantal uitleeningen in hoeveel bibliotheken? Hoe groot wordt het bedrag dat de Cultuurminister voor dit leenrecht wil overhouden? En welk percentage zal de bibliotheekgebruiker vanuit een jaarlijkse contributie afdragen? De rest van deze contributie zal dienen om de komende vijf jaar de automatisering van de Openbare Bibliotheek verder mogelijk te maken. Een automatisering (centrale catalogus on line) die reeds zoveel geld heeft gekost en die voor de gebruiker nog bitter weinig betekent. Automatisering maakt een slecht functionerend bibliotheeknet niet beter. En daarmee zijn we bij een ander nieuw decreet dat een aanpassing van het decreet van 1978 betreffende het Nederlandstalig Openbaar Bibliotheekwerk omvat. Wat de overkoepelende verticale structuur betreft, mist het nogmaals de trein en kan het zich duidelijk niet keren van het vrije (katholieke) bibliotheekwerk. Er zal alweer meer dan één decreet nodig zijn om dit te verwezenlijken.

Jos Daelman

TRIBUNE

Jos Geysels (Agalev)

Een glimlach en twee voetnoten

Sinds 10 mei 1940, de dag van de nationaal-socialistische invasie in België, is er veel veranderd. Sinds 10 mei 1988, de dag van de installatie van de nieuwe regering is er veel én weinig veranderd. De consensus die rond het sociaal-economische dossier gevonden werd, heeft echter geen breuk veroorzaakt met haar liberale discours dat de laatste jaren hoge verkoopcijfers heeft gehaald.

De groenen hebben nu het genoegen de oppositiebanken in het nationale parlement (en straks in de Vlaamse Raad?) te delen met de liberalen (1) die in hun Verhofstadt-variant allerminst als een medestander kunnen betiteld worden.

Dit geeft Agalev, zeker in de Vlaamse Raad, dé kans om haar rol van 'fundamentele oppositie' (2) in de dagelijkse politiek te voeren. Deze rol is niet alleen mogelijk, maar ook noodzakelijk. De verschillen tussen de traditionele partijen, als we hun maatschappelijk project bekijken, worden immers alsmat kleiner. Dat deze accentverschillen soms breedvoerig in de media worden uitgesmeerd, doet niets af aan het feit dat AL deze partijen meer en meer van dezelfde sociaal-economische premissen vertrekken. Op deze manier worden de traditionele partijen "varianten van de ééngemaakte staatspartij" (J. Agnoli).

Willen de Groenen deze aantrekkelijke

startpositie vermunt dan moeten ze een aantal horden nemen.

Op de eerste plaats komt het erop aan het groene gedachtengoed (het ideologisch aspect) om te zetten in alternatieven. Het groene verhaal te illustreren met concrete voorstellen. Bovendien moeten we aan een dubbele verleiding weerstaan: enerzijds ons niet laten vastpinnen op een zwart-wit beeld van de 'one-issue-partij' dat door sommige politieke commentatoren wordt opgedrongen, anderzijds ons niet opstellen als 'het links geweten van de SP, iets wat door alle partijen gewenst wordt.

Ten derde. Meer nog dan tijdens de vorige legislatuur zal de druk van de politieke actualiteit voelbaar zijn. Er zullen inderdaad antwoorden moeten gegeven worden op de actuele vragen en discussies. Maar belangrijker wordt het zich niet uit te putten in een eindeloze fietstocht achter

de deryn van een opgedrongen actualiteit maar zelf met een aantal dossiers op tafel te kloppen.

Ten slotte. Agalev mag zich niet laten opsluiten in de louter parlementaire oppositie. Haar contacten met het netwerk van de nieuwe sociale bewegingen én (niet te vergeten) met nieuwe ideën en stromingen binnen de 'oude' sociale bewegingen en de samenleving moeten geïntensifieerd worden. Dit vormt een noodzakelijke verbreding van ons maatschappelijk draagvlak, schept waarborgen tegen 'parlementaire frustratiegevoelens' en geeft impulsen voor nieuwe aandachts- en actiepunten.

Een positief antwoord op deze vragen geeft de ideale aanloop voor de sprong van een 'kleine naar een middelgrote partij'. Want dat is het alternatief. De Groenen zijn immers zinnens zich te laten inkaderen in de karikatuur van de sympathieke tuinkabouter of de zeurende donderpredikant. Zonder onze glimlach erbij te verliezen.

(1) We houden hier géén rekening met de heren K.D., G.A. en F.D.W., behorende tot het Vl. B., een trieste voetnoot in de Belgische politiek.

(2) De kritiek heeft de levenloze bloem van de ketting geplukt, niet omdat de mens de troosteloze ketting zou dragen maar omdat hij ze zou wegwerpen en de levende bloem zou aanschouwen. (K. Marx)

Dueloog

Fernand Auwera Adrenaline

Dag Ferre,
De meeste brieven zijn belangrijker voor de afzender dan voor de geadresseerde. Dus is het niet zo gek dat ik naar jou schrijf, bij wijze van inleiding tot wat een vaste rubriek moet worden.

Het is de bedoeling dat je brieven gaat schrijven die, om een ruime keuze aan onderwerpen te garanderen, gericht zullen zijn aan personen (m/v) die je ergeren. Ook daarom is het niet vreemd dat ik me eerst tot jou richt. De geadresseerden krijgen desgewenst de kans om in deze column te repliceren, vandaar de titel.

Een polemische rubriek? Maar ben jij wel een polemist? Ben jij niet eerder een wat schimmige schrijver die altijd voor alles en iedereen veel begrip heeft opgebracht, welopgevoed nooit extreme of controversiële standpunten heeft ingenomen, zelden blaft of scheldt, kortom

een zacht eitje? Mensen zonder vijanden zijn altijd mensen zonder ideeën en zonder karakter. In Vlaanderen moeten toch lieden te vinden zijn met actievere adrenaline, met meer kloten aan hun lijf, met

van nature uit purperen koppen die, liefst tegen voldoende honorering, virtuoos tegen alles en iedereen kunnen tekeer gaan? Jij hebt geen staat van dienst op dit

gebied, jouw harses zijn niet getatoueed. Sans rancune,
Fernand Auwera

Dag Fernand,

Ik herinner me duidelijk dat ik je eens heb gezegd: "Uiterlijk ben ik kalm, maar innerlijk pleeg ik moorden en sticht ik brand, uiterlijk ben ik een bord soep, maar innerlijk zit ik vol rattengift". Dus ben ik voor dergelijke rubriek wel gewapend. Misschien noem je me nu een hypocriet, maar ach wie is dat niet? Ik ken trouwens nogal wat mensen die alleen maar zeiken als ze dat tegen een 'persoonlijkheid' kunnen doen, maar daarbij wel hun piemeltje met de hand bedekken. En wie heeft er in dit land geen reserve aan ergernis en woede?

Hou je taai,
Ferre Auwera

Eind oktober wordt in het kader van de promotiecampagne "Vlaanderen leeft" een "Happening '88" georganiseerd in de oude jaarbeurshallen te Gent.

Van een aanvankelijk "neen" evolueerde het antwoord van veel organisaties uit tot de sociaal-culturele sector op de vraag tot deelname tot een "ja als".

En het zag er naar uit dat de minister en zijn campagneverantwoordelijken bereid waren op een aantal voorwaarden in te gaan. Zoals een minder ondergeschikte rol voor de sociaal-culturele sector in de campagne. Tot op heden bleven die beloftes bij woorden.

De kunst-, cultuur- en sponsoringscampagne van Dewael is een dubieuze zaak. Waar de centen (voor '87 en '88 samen zo'n kleine 78 miljoen) vandaan komen, is niet duidelijk. Dit budget staat echter wel in schril contrast met de krimpende middelen voor de sociaal-culturele sector en de ontbrekende inspanningen voor een grotere tewerkstelling in die sector.

TRIBUNE

John Goubin en Koen Raes
(Masereelfonds)

Happening '88 Lijmen '88

Dubieus is evenzeer de ideologische context van de campagne. Het begon al met een voorstudie, over de cultuurconsumptie van de Vlamingen, die nep was. De zeer gevarieerde sociaal-culturele sector

wordt verengd tot een instrument van kunst- en cultuurpromotie. Teveel elementen wijzen op een vermenging van de campagnedoelstellingen met de imagebuilding belangen van Dewael en zijn partij ("de generatie Verhofstadt"). Ook de klemtoon op de sponsoringsidee en andere neo-liberale (des)organisatieprincipes zitten bij de campagne-uitwerking ingebakken.

Op kosten van de culturele sector wordt deze gelijmd voor heel andere doelstellingen en effecten dan wat ogenschijnlijk het resultaat zou moeten zijn: een grotere bekendheid en deelname van het publiek en een beter ondersteunde inbreng van de cultuurmakers. Boorman en Elsschot zouden gelachen hebben, mochten ze zoiets nog kunnen meemaken. Realiseert men zich eigenlijk wel dat zonder levend sociaal-cultureel (vormings)werk er geen basis is voor cultuurparticipatie? Of is dit geen prioriteit van het actuele beleid?

Hallo. Mijn naam is Lafargue. Ik verzorg bij Toestanden de brievenrubriek. De redactie van Toestanden zegt dat ze wil bijdragen tot een nieuwe discussiecultuur in Vlaanderen. Daarom wil ze een actieve band met de lezers. Ze voert een politiek van interviews, reportages, debatten en vrije tribunes. Haar medewerkers komen regelmatig samen en jaarlijks worden de lezers uitgenodigd voor een open lezersvergadering.

Deze lezersrubriek maakt deel uit van die roep naar meningsuiting, discussie en polemiek. Gebruik hem vrij, misschien wel in de eerste plaats om de redactionele inhoud van Toestanden zelf op de korrel te nemen.

Natuurlijk bestaan ook hier de traditionele regels:

-anonieme brieven worden niet opgenomen (wil je je naam en adres niet gepubliceerd zien, dan moet je dat maar vragen)

-hou de bijdragen kort, anders moeten we knippen

-gestencilde circulaire, persmoties of pamfletten worden doorverwezen naar de redactie en worden hier niet opgenomen.

-getikte brieven zijn beter dan geschreven epistels... en onleesbare stukken kunnen ook wij niet drukken.

-heb je het over een tekst geef dan duidelijk aan waar en wanneer die werd gepubliceerd.

CONTRAPUNT

Overigens kennen wij geen censuur. De meningen zijn vrij. De discussie trouwens ook. Je kan dus wel een korte reactie van mijnentwege verwachten en wie weet ook van andere lezers.

Graag zouden we hier ook een echte discussie-tribune willen van maken. Ik zal daartoe ook regelmatig een probleempje aankaarten, of een stelling lanceren, in de hoop reacties op te wekken. En dat moet ook kunnen over inhoud en beleid van dit eigenste blad.

Laat ik al eens een voorbeeld noemen van een moeilijk punt dat Toestanden nog voor de start diende te klaren: Amnesty International vroeg ons of ze onze adressenlijst konden gebruiken voor de volgende bedel-mailing. Nu hebben wij hier niks tegen de werking van Amnesty en vinden we financiële steun bij hen goed geplaatst. Maar jullie hebben ons natuurlijk geen adressen doorgegeven opdat wij die dan weer zouden verlaten voor andere zendingen. Voor Amnesty

moet dat kunnen, hoor je dan wel eens, meer partizane clubs moeten worden uitgesloten... Waarom dan wel? En, waar ligt de grens? En is die voor iedereen dezelfde?

Onze uitgeverij heeft het volgende standpunt bedacht. Adressenlijsten geeft ze niet door. Nooit! Aan niemand! Diegenen die aan Toestanden naam en adres gaven krijgen dus alleen van Toestanden berichten in de bus. Wel zal er enkele keren per jaar een mailing gebeuren vanuit onze diensten, waarin berichten van derden terecht kunnen. Een "Toestanden-mailing-service" als het ware. Je weet dan ook meteen vanwaar de wind waait. En de uitgeverij van Toestanden waarborgen de privacy.

Die beslissing is nu genomen. De discussie is open. Democraten allerhande kunnen op deze bladzijde andere normen-combinaties voorstellen.

't Is maar een voorbeeld. Om al niet meteen een Toestandenartikel, een politieker of een kunstbedrijf de mantel uit te vegen. Hoewel de gemiste wereldtitel van Criquelion en het miljoenenproces ook wel een discussie waard is. Het woord is aan jou. Mijn adres is: Lafargue, p/a Toestanden, Zespenningenstraat (goeie naam voor een armoeblad) 49 bus 13 te 1000 Brussel. Tot volgende week.

Ciao,
Lafargue.

advertentie

geen gesjoemel in de marge

tientallen zinvolle initiatieven in vlaanderen, van mensen met ideeën, sleutelen aan een beter leefmilieu, aan kleinschalige werkverschaffing, aan de emancipatie van kansarme groepen ....

netwerk vlaanderen steunt die initiatieven met een gift of een renteloze lening. geen druppels op een hete plaat, maar concrete aanzetten tot zelfredzaamheid van levenskrachtige projecten.

de netwerk-boom bloeit : 120 springlevende projecten, geënt op stevige wortels : 500 leden, 3500 krekelspaarders, en honderden donateurs. maar progressief vlaanderen is groter. help netwerk zijn wortels versterken : word lid of krekelspaarder. info op ons sekretariaat.

SEKRETARIAAT :
LIEDTSSTRAAT 27, 1210 BRUSSEL.
TEL. 02/241.19.97

Het is een tijd geleden. New York 1986. Schrijvers uit zo'n 52 landen staan dronken te worden in een optrekje van burgemeester Koch. Daar besluit Odette Joyeux me een ideetje aan de hand te doen om deze column te starten. Ze is française, dat kan ze niet helpen, maar ze schrijft ook. Ze ontdekt de badge die mij als Nederlandstalige Belg ontmaskert en stort meteen haar francofoon beschavingswerk over mij heen. "De Vlamingen doen er verkeerd aan zich cultureel zo te isoleren", besluit ze minzaam. In haar taal uiteraard. Brugge heeft het gedaan. Daar had vrolijke Odette een museum gevonden zonder franstalige folders. En het comble was dat, toen ze naar haar veilig franstalig nest wou terugkeren, niet één wegwijzer haar vertelde welke kant ze uit moest om "Lille" te bereiken.

Nu krioelt Frankrijk niet van de bordjes die je naar "Brugge" wijzen, maar bovendien zijn Odettes niet-geïsoleerde medeburgers ervan overtuigd dat Dustin Hofman en Meryl Streep de eigenaardige gewoonte hebben naar lucht te happen vooraleer ze Frans beginnen praten. Weet zo'n niet-geïsoleerde Odette-adept veel

Hoek van Koeck

● Provincialisme

dat buitenlandse televisiezenders hier open vensters zijn op de Franse, Duitse, Engelse, Italiaanse cultuur.

En toen had je daar nog Arthur Miller. Buiten het feit dat hij naast Odette in dit stukje optreedt, hebben de twee niets met elkaar te maken. Of toch. Want ook Miller maakt deel uit van een groot taalgebied en ook hij liet in zijn kaarten kijken. Het was tijdens een debat over de situatie van het toneel in de wereld. Terwijl Judith Herzberg de problemen van het Nederlands theater naast die van het Engelse, Duitse of Amerikaanse kon zetten, beperkte de internationale scène zich voor Miller tot New York. Het toneel zou op wereldvlak weer de plaats krijgen die het verdiende, als in Broadway de tickets goedkoper zouden worden en de recensenten minder giftig over zijn stukken zouden schrijven. Je hoeft er

natuurlijk niet voor naar New York te gaan, maar het helpt. Dergelijke faits divers beletten je te vergeten dat grote landen niet zo direct de noodzaak voelen om economisch buiten hun grenzen te denken. Ze hoeven geen water naar de zee te brengen. Maar met die economische rijkdom gaat vaak een geestelijke ziekte gepaard. Provincialisme. Het symptoom: niet verder kijken dan de eigen culturele grenzen. Als die grenzen ver uit elkaar liggen, heeft dat alleen tot gevolg dat het ziektebeeld minder vlug duidelijk wordt. Om die reden heeft het voordelen om alles vanuit een kleiner land en taalgebied te bekijken. Belangstelling voor wat buiten de grenzen gebeurt, is er zowel een economische als geestelijke noodzaak. Het is waar, vanuit dit landje kun je er minder van op aan dat je onsterfelijke ideeën al vanaf morgen de hele wereld zullen beïnvloeden, dat niet, maar je kan des te makkelijker observeren, vergelijken, begrijpen. Je zit in de ideale positie van de verteller: aan de rand.

Vanuit die rand stuur ik nu elke week een bericht.

Paul Koeck

De markt met vele bekende gezichten...

"marketing" is dan ook een persoonlijke vraag: "Vind je dat een project als Toestanden de moeite loont? Dat het een bijdrage kan leveren tot een nieuwe politieke cultuur in Vlaanderen?". Onze "publiciteit" is: "Kijk nu eens niet de kat uit de boom. Wacht nu eens niet tot anderen de trein aan het rollen brengen."

Ons project is op mensenmaat, hier kan elke lezer zijn "steen" bijdragen tot financiële en organisatorische stabiliteit. -door onmiddellijk een abonnement te nemen). -door het blad mee kenbaar te maken, het door te geven aan vrienden en kennissen, ons adressen van geïnteresseerden te bezorgen.

-zij die een ASLK-spaarrekening hebben kunnen voor Toestanden krekelsparen. (We zijn een door Netwerk erkend project. Vraag de ASLK wel expliciet te noteren dat je Toestanden steunt).

Je kan ook nu meteen al van Toestanden gebruik maken. Het blad staat open voor aankondigingen en berichten, voor le-

Bij de start van dit blad werd ons dikwijls gevraagd of "daarvoor dan wel een markt bestond". Alsof dit project zo'n omvang had dat de leefbaarheid alleen te meten was tegenover de anonimiteit en de ondoorzichtigheid van een immense markt. Alsof het ging om een prototype waarvoor alleen marktonderzoek en marketing een vraag konden creëren. Zo zou de leefbaarheid van het project van iedereen en tegelijk van niemand afhangen, zou alleen het geldvolume van belang zijn en zou niemand gedwongen worden deel te nemen aan een collectief proces. Het voorbereidingspad van Toestanden lag bezaaid met twijfelaars en afwachters. Toestanden is echter niet zo'n mechanisch geproduceerde ruilwaar. Het blad is in de eerste plaats een communicatiemedium, voor en door mensen die informatie en ervaring willen uitwisselen, praktijken willen toetsen, erover willen discussiëren... Die mensen kennen we in Vlaanderen... bijna persoonlijk. Onze

zersbrieven en vrije tribunes. Wij hebben advertentieruimte te koop. En hier op deze pagina 31 komt onderaan plaats vrij voor kleine aankondigingen (die kosten 30F per regel).

Wat je ook voor ons wil doen, doe het nu! Bijgaande bon maakt dat heel makkelijk. En op het nummer 02-513 02 16 zit Koen De Visscher klaar om op alle vragen te antwoorden.

Zolang jij, lezer, werkelijk bestaat, bestaat er ook een "markt" voor Toestanden. Onze markt bestaat uit de vele bekende gezichten!

Neem een abonnement op Toestanden :
3.000,- F Steun / 1 jaar
1.988,- F 1 jaar (vanaf 1/1/89 : 2.400,-F)
200,- F per maand met
permanente opdracht
240,- F proef (6 nummers)

en stort dit bedrag door op
rek.nr. 001-1762098-72
van Uitgeverij Zijdelingen CV te Brussel.

Toestanden

Zespenningstraat 49 (b13)
1000 Brussel
tel 02/513 02 16
elke vrijdag uitgegeven
door Uitgeverij Zijdelings C.V.

directeur : Eric Corijn
hoofdredacteur : Jan Van Kerkhoven
eindredactie : Karin Patron en Eric Goubin
redactie : Koen Dille, André Mommen,
Wim Van Rooy, Jef Vermaere,
Frank Winter.
tekenaars : GAL, Morbus, Quirit
vormgeving : Scritto

bijgestaan door een redactieraad
en een schare medewerkers

Zakelijke leiding : Koen De Visscher

jaarabonnement : 2400F - 120fl
of een permanente opdracht
van 200F - 10fl / maand
rek. nr 001-1762098-72
van Zijdelings CV
Brussel

verantwoordelijke uitgever :
Paul Eyben,
Brouwerstraat 16
3590 Hamont-Achel

TOESTANDEN
WAS OP ALLES VOORBEREID

Oproep

Stem voor meer evenwicht in uw
gemeenteraad

Onder die titel start Staatssecretaris voor
Maatschappelijke Emancipatie binnen
enkele dagen een campagne die zowel
vrouwen als mannen wil aansporen om op
9 oktober meer vrouwen naar de gemeen-
teraden te sturen. Het onevenwicht in die
raden is immers zeer groot : 90% mannen
en 10 % vrouwen.

De campagne kost iets meer dan 10
miljoen frank. "Toestanden" krijgt daar
totnogtoe niets van. Toch publiceren we
deze oproep, want we zijn het ermee eens.
Als het goed is dan zeggen we het ook...

Inhoud

In "De Week" hebben we het o.a. over :

- het CVP-congres (3)
- 5 jaar na de staking van de openbare
diensten (4)
- "Gastvrij Antwerpen" (5)
- de Generale Maatschappij (6)
- culturele eigenheid in Zuid-Korea (7)
- Europese richtlijnen voor de vrouw (8)
- de Kundera-verfilming (9)
- en de omroepreclame (13)
- "Dossier" is gewijd aan Tibet als
Chinese kolonie (15-18)

In "Kroniek" leest U bijvoorbeeld :

- een reportage over het fascistien-
congres in Kortrijk (19-20)
- een standpunt over leesgeld (21)
- "Kunst maakt school" (22)
- een brief uit Wallonië over de nieuwe
coöperaties (23)
- en de wetenschappelijke rubriek (24)
- In "Debat" tenslotte :
- een gesprek met Louis Tobback (25-
27)
- tribunes van Jos Geysels, Agalev (28),
John Goubin en Koen Raes, Maserel-
fonds (29)
- en de columns van Fernand Auwera
(29)
- en Paul Koeck (31)

